

FENOMENUL DISCRIMINĂRII ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN REPUBLICA MOLDOVA

CHIȘINĂU 2017

Autor:

Roman Banari,

Jurist Coaliția Nediscriminare, Membru al Consiliului de experți pentru monitorizarea implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, aflat pe lângă Oficiul Avocatului Poporului.

Coordonatori ediție:

Gheorghina Drumea,

Director executiv, Coaliția Nediscriminare

Editare text:

Olga Toma

Procesare computerizată și imprimare:

„Depol Promo” SRL

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Coaliția Nediscriminare

Str. Ismail 54, bl. 6, MD-2005

Tel./Fax: +373 22 21 07 09

E-mail: nediscriminare@gmail.com

Pagină web: www.nediscriminare.md

Linia Nediscriminare: 0 8003-8003

**MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova**

str. Piața Marii Adunări Naționale, 1

MD-2033 mun. Chișinău, Republica Moldova

Publicația a fost realizată în cadrul proiectului „Protecția și incluziunea socială a copiilor și tinerilor în mediul școlar” implementat cu suportului financiar al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în cadrul programului anual de Granturi pentru sectorul de tineret.

CUPRINS

1. Introducere	4
2. Aspecte metodologice	8
3. Discriminarea în instituțiile de învățământ din Republica Moldova	10
4. Sistemul de învățământ din perspectiva elevilor	21
5. Aspecte comparative între modul de manifestare a fenomenului discriminării peste hotarele țării și în Republica Moldova	41
6. Concluzii și recomandări	44

INTRODUCERE

Toți avem aspirații și sentimente, iar fiecare din noi este unic în felul său. Tratatul egal al tuturor persoanelor în societate este unul dintre obiectivele primordiale urmărite de fiecare stat care promovează democrația și care se declară și se dorește a fi un stat de drept. Diferite legi în frunte cu Constituția Republicii Moldova impun atârnarea corectă și egală față de toți cetățenii, indiferent de dizabilitatea acestora, etnie, naționalitate, apartenență politică, religie, culoare, situația financiară ori socială, etc. Fiind parte la un șir de tratate internaționale din domeniul drepturilor omului, Republica Moldova își asumă angajamentul să asigure respectarea principiului egalității și a tratamentului egal și corect față de toți cetățenii săi în toate domeniile vieții sociale, inclusiv în sistemul de învățământ. Cazurile de discriminare, hărțuire, discursurile de ură și instigarea la ură se prezintă a fi un pericol considerabil în asigurarea finalității drepturilor omului, unde acestea au ca scop crearea și asigurarea unui mediu de dezvoltare armonioasă și sigură pentru copii și tineri în societate, dar și în instituțiile de învățământ.

Multiplele provocări și situații care au atentat la siguranța copiilor și tinerilor în societate dar și în instituțiile de învățământ, precum și a acelor situații care au atentat la dreptul de a avea un proces educațional egal și nediscriminatoriu pentru cei care își fac studiile în Republica Moldova ne-au determinat la elaborarea acestui studiu care are ca scop identificarea problemelor cu care se confruntă sistemul de învățământ din Republica Moldova, precum și subiecții participanți ai acestuia, motivele care generează aceste probleme, dar și posibilele soluții care ar înlătura problema discriminării și a bullying-ului în instituțiile de învățământ.

Atunci când vorbim despre discriminare, de cele mai multe ori suntem și în prezența unei intenții reale a unei persoane de a limita drepturile cuiva în acces la anumite bunuri și servicii, care sunt însoțite de inexistența unei justificări rezonabile pentru a acționa în asemenea mod. În general putem identifica doi factori care influențează în mod direct apariția și răspândirea fenomenului de discriminare și ură în societate. Acești factori sunt prejudecățile și stereotipurile.

Prejudecățile reprezintă ideile preconcepute care, de cele mai multe, ori sunt și eronate, pe care o persoană și le formează asupra unui lucru, adoptate de obicei fără cunoașterea directă a faptelor, impuse în mare parte prin educație copiilor de la o vârstă fragedă sau prin promovarea acestora de către societate.

Stereotipurile reprezintă următorul nivel al prejudecăților. Atunci când este stereotipică, o persoană poate avea o viziune distorsionată despre anumite lucruri.

Fiecare dintre noi se află sub influența stereotipurilor încă de când suntem copii. Acestea conduc la a avea idei preconcepute față de anumite lucruri, oameni sau ideologii. Oamenii stereotipici, odată cu înaintarea în vârstă, își hrănesc și ura față de oameni, culturi, convingeri, limbi sau religiile la care se referă aceste stereotipuri.

Totodată, pe lângă stereotipuri și prejudecăți, ar putea fi identificat și factorul de manipulare și incitare la discriminare și ură socială față de anumite categorii de persoane aparținând unei anumite grup social al cărui criteriu de identificare este protejat de lege împotriva fenomenului de discriminare și ură.

Printre generatorii de manipulare, stereotipuri și prejudecăți în rândurile tinerilor ar putea fi persoanele de încredere a acestora, cum ar fi: părinții și rudele, cadrele didactice, colegii, dar și alte persoane cu care interacționează tinerii. În așa mod, fenomenul de discriminare, hărțuire și ură este o problemă care are teren de desfășurare inclusiv și în instituțiile de învățământ, unde printre cei care comit acțiunile de discriminare și hărțuire sunt atât semenii copiilor cât și cadrele didactice care instigă la excludere sau discriminare atunci când elevii nu se conformează la cerințele acestora.

Ținând cont de faptul că școala este locul unde fiecare copil își petrece cel mai mult timp din viața sa, considerăm că aceasta trebuie să asigure o atmosferă de creștere a copiilor într-un mediu prietenos, sigur, confortabil și prielnic pentru dezvoltarea armonioasă a acelor care se află în sistemul de învățământ. Toți copiii trebuie să aibă acces la studii calitative, indiferent care sunt criteriile care îl diferențiază de ceilalți precum și părerile sau viziunile acestora. Reacțiile pe care un profesor sau un coleg le-ar putea avea în direcția unui copil îi poate afecta acestuia percepția și sentimentele față de el însuși, percepția lui asupra altora și calitatea relațiilor interpersonale. Cercetările au arătat cum erorile fundamentale de atribuire și erorile cognitive în general se datorează stereotipurilor și prejudecăților, care pot provoca discriminări, care pot influența negativ mediul de clasă, performanța academică a elevilor și studenților precum și starea lor psihică și fizică.

Crearea de oportunități egale în educație pentru toți copiii este o tendință, dar și o obligațiune comună a tuturor statelor semnatare ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Educația de calitate este un drept fundamental al copilului pentru a garanta accesul la oportunități de dezvoltare și de viață, iar guvernele trebuie să ia toate deciziile în domeniul educației, ținând cont de acest fapt.¹ Totodată, dreptul la educație generează și o multitudine de obligații ale statuetelor membre ce reies din prevederile tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte precum și din actele normative naționale din domeniul educației.

Reieșind din obligațiunile statului prevăzute în reglementările naționale și internaționale în domeniul educației, la general, putem deduce următoarele prerogative ale statului și a instituțiilor de învățământ per ansamblu care vin să asigure dreptul tinerilor la un tratament egal și nediscriminatoriu în instituțiile de

1 Convenția ONU cu privire la drepturile copilului adoptată la 20 noiembrie 1989

învățământ care ca finalitate are ca scop asigurarea implementării și respectării principiului nediscriminării, dintre care putem să menționăm:

- a) oferirea accesului liber pentru toți la instituțiile de învățământ de orice formă și nivel;
- b) asigurarea șanselor egale pentru elevi și studenți în implicarea lor în cadrul procesului științifico-didactic și asigurarea procesului de dezvoltare a acestora într-un mediu prietenos și sigur pentru toți, indiferent de originea socială a acestora, dizabilitatea, vârsta, opinia, sexul, etc., inclusiv în procesul de evaluare a cunoștințelor acumulate de către aceștia;
- c) elaborarea și asigurarea cu materiale didactice și programe de studii accesibile pentru participanți, având în vedere necesitățile lor individualizate, acolo unde este cazul;
- d) pregătirea cadrelor didactice în vederea aplicării metodelor și mijloacelor de prevenire a actelor de discriminare și de sesizare a autorităților abilitate în caz de necesitate;
- e) realizarea în comun cu alte autorități abilitate și în colaborare cu organizațiile necomerciale din domeniu, a programelor educaționale pentru copii și pentru părinți, în vederea prevenirii și combaterii discriminării.

De exemplu, *Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* stabilește că persoanele cu dizabilități se bucură de aceleași drepturi ca și alții, în special dreptul la accesibilitate în instituții de menire socială, inclusiv școli.²

Accesibilitatea este o condiție preliminară și obligatorie pentru a asigura incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în societate.

Prin urmare, un stat și o societate care pretinde a fi incluzivă urmează fără echivoc să se conformeze la prevederile legale naționale, dar și internaționale în domeniu, totodată urmând a fi și flexibilă la necesitatea de a se adapta la nevoile și preferințele fiecărei persoane cu dizabilități indiferent de vârsta acesteia.

Mai mult ca atât, Republica Moldova plinar și-a asumat angajamentele să asigure implementarea prevederilor Convenției ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități la data de 09 iulie 2010, zi în care aceasta prin Legea nr. 166 a fost ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova³. Ne cătând la faptul că suntem la al șaptelea an de la începerea curgerii timpului pentru asigurarea implementării Convenției sus numite, cu părere de rău trebuie să constatăm faptul că, chiar de au fost întreprinse careva acțiuni în vederea asigurării dreptului persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova, actualmente mai sunt mulți factori care reprezintă un impediment considerabil în asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, în special lipsa accesibilității infrastructurii sociale la necesitatea persoanelor cu dizabilități,

2 Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități

3 LEGE Nr. 166 din 09.07.2010 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități Publicat : 23.07.2010 în Monitorul Oficial Nr. 126-128

lipsa drumurilor și transportului public adaptat la necesitățile persoanelor cu dizabilități locomotorii și de vedere, precum și inaccesibilitatea locurilor de menire socială, în cazul studiului dat ar fi și a instituțiilor de învățământ, care de regulă se limitează la instalarea unei rampe de acces la intrarea în instituție, care de cele mai multe ori nici măcar nu corespunde standardelor naționale în domeniul construcție.

În același timp, instituțiile de învățământ nu dispun de un acces eficient a copiilor cu dizabilități în sălile de festivități fie că acestea sunt la un etaj superior, fie că până ajungi la acestea urmează să întâmpini bariere de gen scări, în clasele de studiu putem întâlni de asemenea praguri la ușile claselor. Situația este și mai gravă atunci când vorbim despre blocurile sanitare din instituțiile de învățământ care sunt foarte departe de a fi numite accesibile. Alți factori în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități ar fi cei de ordin financiar și material, și nu în ultimul rând factorul uman.

Drept consecință, pentru această categorie de persoane accesul în instituțiile de învățământ este cel mai des imposibil, pentru că nu avem drumuri și transport public accesibil, nici edificiile instituțiilor de învățământ nu dispun de o infrastructură accesibilă care să asigure independența persoanelor cu dizabilități în cadrul acestora. Și nu în ultimul rând ignorarea acestora de către colegii de clasă sau chiar profesori constituie un alt motiv ce duce spre discriminarea și hărțuirea copiilor cu dizabilități.

Prin urmare, crearea de condiții menite să garanteze toleranța, diversitatea, acceptabilitatea dimensiunii umane favorizează incluziunea și autonomia copiilor și are un rol crucial în creșterea, dezvoltarea, educația și incluziunea acestora în viața comunitară a societății. Procesul de dezvoltare a autonomiei personale a copilului pornește din frageda copilărie și continuă până la maturizarea acestuia, iar fiecare etapă în dezvoltarea lui necesită suport și ghidare din partea adulților pentru a-i forma deprinderile de toleranță față de diversitatea umană și abilitățile de viață caracteristice vârstei și contextului social în care se află aceștia. Esențial este ca deprinderile formate în instituțiile de învățământ să îi ajute pe copii să se dezvolte în așa măsură încât să se descurce independent și să facă față provocărilor ce atentează sau promovează violarea drepturilor acestora, totodată să aibă capacitatea de a promova diversitatea și acceptabilitatea în rândurile tinerilor, unde ca finalitate să fie ei însuși acei care duc spre bine schimbarea în societate, astfel contribuind la dezvoltarea unei societăți incluzive și egale pentru toți.

ASPECTE METODOLOGICE

Cercetările pentru elaborarea acestui studiu au fost realizate în cea de-a doua parte a anului 2017. Acest studiu se bazează pe rezultatele și constatările care au fost făcute în cadrul unui ciclu de instruire în domeniul nediscriminării care a avut loc în cadrul a 15 instituții de învățământ din țară, care s-a desfășurat în perioada 15.09.2017-31.10.2017, precum și o școală de vară tematică, la care în total au participat circa 400 de elevi, dar și profesorii lor.

Totodată, este realizat și în baza rezultatelor chestionarului privind discriminare, bullying-ul și instigarea la ură și discriminare, la care au participat 147 de respondenți. La fel au fost analizate și deciziile emise de către Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității în ceea ce privește discriminarea în instituțiile de învățământ.

Cu o metodologie complexă de cercetare, studiul de față se constituie bazându-se pe o evaluare a acceptabilității și nediscriminării tinerilor în instituțiile de învățământ. Activitatea de elaborare a studiului a fost realizată prin aplicarea metodelor cantitative și calitative de cercetare.

În ceea ce privește metodele cantitative de cercetare, acestea s-au bazat pe numeroasele traininguri desfășurate cu participarea elevilor, care au fost organizate pe subiecte legate de nediscriminare, bullying, instigarea la ură etc., unde a fost abordată și tema realităților în instituțiile de învățământ. De asemenea, pe parcursul desfășurării ciclului de instruire în cele 15 instituții de învățământ din țară, au fost întreprinse măsuri de monitorizare a infrastructurii în instituțiile de învățământ și în preajma acestora în scop de a identifica gradul de corespundere a acestora la necesitățile persoanelor cu dizabilități (rampă de acces, bloc sanitar etc.), care să fie în concordanță cu normativele de stat în construcție și cu Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

În această perioadă au fost întocmite mai multe sesizări adresate autorităților naționale cu competențe de promovare a nediscriminării și bullying-ului, precum și contracararea acțiunilor ce atentează la libertatea și siguranța copiilor aflați în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, egalitatea și nediscriminarea lor. Informațiile solicitate au făcut referire la mecanismele naționale ce au competențe de prevenire și sancționare a celor vinovați de discriminarea în instituțiile de învățământ, precum și eficiența acestor instituții.

Compența calitativă a cercetării a fost asigurată prin documentarea și evaluarea mecanismelor naționale de promovare și asigurarea calității și siguranței

învățământului în Republica Moldova, precum și a celor care au ca sarcină protecția și contracararea fenomenului de discriminare și bullying în instituțiile de învățământ și prezentarea eficienței sau ineficienței lor atunci când merge vorba de prevenire și combaterea discriminării în școli.

În același timp, a fost făcută și o analiză a unor decizii din jurisprudența Consiliului Pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, care au fost pronunțate pe marginea fenomenului de discriminare în instituțiile de învățământ, care au adus în atenție o serie de probleme sistemice în aplicarea prevederilor legale, mai ales în ceea ce privește discriminarea persoanelor cu dizabilități prin refuzul asigurării accesibilității și acomodării rezonabile, dar și altele. Aceasta de asemenea este inspirat inclusiv din probleme ce au fost ridicate de ONG-uri în rapoartele alternative adresate mecanismelor Organizației Națiunilor Unite care au vizitat problema discriminării în instituțiile de învățământ din Republica Moldova din ultima perioadă.

În cele din urmă, pentru a prezenta echidistant situația reală din instituțiile de învățământ, în studiu este prezentat și rezultatele chestionarului privind discriminarea, bullyingul și instigarea la ură, unde respondenții au prezentat propriile viziuni ce țin de realizarea politicilor de stat în domeniul incluziunii sociale și nediscriminării și asigurarea egalității între elevi în instituțiile de învățământ și în activitățile ce reies din programele de școlare și extrașcolare/extracurriculare.

De asemenea a fost făcută și o analiză comparativă a experienței unor țări din Uniunea Europeană în combaterea fenomenului de discriminare din instituțiile de învățământ și prezentarea bunelor practici înregistrate de aceste state în domeniu.

DISCRIMINAREA ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN REPUBLICA MOLDOVA

Având în vedere tematica studiului, pentru început apare necesitatea de a face și o lămurire a ceea ce este discriminarea, criteriile utilizate pentru identificarea acesteia, momentul în care aceasta apare și formele ei.

Dicționarul Explicativ al limbii române oferă pentru termenul „discriminare” următoarele definiții: Politică prin care un stat sau o categorie de cetățeni ai unui stat sunt lipsiți de anumite drepturi pe baza unor considerente etnice, rasiale, sexuale etc. or persecutare a unor categorii de cetățeni pe motivul apartenenței lor la o anumită națiune. Totodată, Legea 121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității definește discriminarea ca fiind orice deosebire, excludere, restricție ori preferința în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse.¹

Criteriile cele mai des întâlnite în cazurile de discriminare sunt: etnia, naționalitatea, orientarea sexuală, culoarea, situația financiară ori socială, dizabilități, limba vorbită etc.

Discriminarea se caracterizează prin întrunirea a 4 elemente:

1. *Tratamentul diferențiat* - în cadrul căruia este necesar de a stabili persoana în comparație cu care este aplicat acest tratament (comparatorul);
2. *Prezența unui criteriu protejat de discriminare* (religie, etnie, gen etc.);
3. *Dreptul lezat* - este necesar de a demonstra că prin acțiunile persoanei, aceasta a încălcat un drept legitim;
4. *Lipsa unei justificări obiective și rezonabile pentru tratamentul diferențiat aplicat.*⁵ Conform legislației naționale, o persoană poate fi discriminată prin mai multe forme, și anume:
 - *Discriminarea directă* - tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibitive în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă;
 - *Discriminarea indirectă* - orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de prezenta lege, în afară cazului în care acea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop

1 LEGE Nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității Publicată : 29.05.2012 în Monitorul Oficial Nr. 103

legitim și dacă mijloacele de atingere a acelui scop sunt proporționale, adecvate și necesare;

- *Discriminare prin asociere* – orice faptă de discriminare săvârșită împotriva unei persoane care, deși nu face parte dintr-o categorie de persoane identificată potrivit criteriilor stipulate de prezenta lege, este asociată cu una sau mai multe persoane aparținând unei astfel de categorii de persoane;
- *Hărțuire* – orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de legea nr. 121;
- *Instigare la discriminare* – orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege;
- *Victimizare* – orice acțiune sau inacțiune soldată cu efecte adverse ca urmare a depunerii unei plângeri sau înaintării unei acțiuni în instanța de judecată în scopul asigurării aplicării prevederilor prezentei legi sau în scopul furnizării unor informații, inclusiv a unor mărturii, care se referă la plângerea sau acțiunea înaintată de către o altă persoană.⁶
- *Bullying-ul* reprezintă o formă de abuz emoțional și fizic, având trei caracteristici esențiale:
 - intenționat – agresorul are intenția să rănească pe cineva;
 - repetat – aceeași persoană este rănită în continuu;
 - dezechilibrul de forțe – agresorul își alege victima care este percepută ca fiind vulnerabilă, slabă și nu se poate apăra singură.

Revenind la realitățile din Republica Moldova, putem spune că întâlnim în toate sferile sociale cazuri de discriminare a oamenilor. Pentru anumite diferențe, persoanele sunt limitate sau excluse din activități sau le sunt limitate interesele care le privesc atunci când merge vorba despre participarea lor la locul de muncă, la școală, în instituțiile medicale, etc., indiferent de legile care sunt emise pentru a proteja persoana de tratamente incorecte și inegale, ofensatoare sau agresive față de ei și semenii lor. Totuși actualmente cetățenii încă nu dispun de mecanisme eficiente care să le asigure egalitatea de șanse în dezvoltate și participarea lor eficientă la treburile sociale, iar prin urmare drepturile acestora rămân a fi doar la nivel declarativ fără a avea un impact pozitiv asupra beneficiarilor acestor drepturi.

Ce ține de sistemul de învățământ, vom începe prin a zice că orele pe care le petrec copiii la școală sunt cele care își lasă cel mai mult amprenta asupra stării lor fizice și psihice, de aceea este foarte important ca mediul lor de învățământ să prezinte un grad de confort psihologic ridicat, pentru ca aceștia să se poată dezvolta armonios, să învețe cât mai bine și să poată utiliza mai apoi cunoștințele care le primesc pentru aș-i construi o carieră profesională în viitor. Deși acest fapt este cunoscut de majoritatea atât a elevilor cât și a cadrelor didactice, momentele când elevii sunt discriminați în cadrul școlii, astfel lezându-se dreptul la o educație incluzivă și egală, sunt tot mai dese. Copiii se plâng că sunt agresați sau umiliți pentru că aparțin unei alte religii, sunt de

altă etnie, culoare, naționalitate sau limbă pe care o vorbesc. Cel mai grav e că aceștia sunt nedreptățiți nu doar de alți colegi ci și de profesori și de părinții celorlalți copii, considerându-i nelalocul lor printre ceilalți. Având la bază răspunsurile din cadrul chestionarului privind discriminarea în școli putem constata că printre cele mai importante probleme se află: lipsa de transport pentru copiii care locuiesc departe de școală, taxele aleatorii impuse de către directorii școlilor pentru înmatricularea elevilor, dar și pe parcursul studiilor precum și alte taxe pentru profesori, dotarea necorespunzătoare a școlilor cu echipamente pentru copiii cu dizabilități, tratamentul ostil față de copiii ce aparțin altor etnii (în special romii), tratamentul umilitor aplicat elevilor ce fac parte din minorități sexuale.

Printre problemele identificate ar fi și faptul că în prezent tot mai multe mesaje apar în rândurile tinerilor, dar și în media când educatorii s-au purtat agresiv cu copiii pentru că părinții nu contribuie la creșterea bugetului fondului clasei prin plata taxelor neformale, care de altfel sunt interzise. Aceasta generează dispute între părinții și copii care refuză să achite aceste taxe, pe deoparte, și profesorii și ceilalți părinți și copii pe de altă parte, care se transformă într-o continuă hărțuire a copiilor a căror părinți nu au achitat taxele neoficiale/necuvенite.

Totodată elevii din diferite grupuri social vulnerabile sunt ignorați și nesocotiți atunci când vine vorba de organizarea și participarea acestora la festivități școlare sau extrașcolare.

Astfel în acest capitol vom prezenta probleme ce țin de sistemul autorităților responsabile de asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor Republicii Moldova.

E de menționat că actualmente numărul cazurilor de discriminare rezolvate în Republica Moldova este foarte mic comparativ cu posibilele cazuri care ar putea fi abordate reieșind din situația reală care este în școlile din Republica Moldova. Acest lucru se datorează faptului că în afară de Consiliul Pentru Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității care depune eforturi pentru a oferi cetățenilor ce suferă din cauza discriminării, asigurarea dreptului la un tratament egal și nediscriminatoriu, nici o altă autoritate cu competențe în domeniu protecției drepturilor copilului în privința discriminării în proces educațional nu se mai implică activ în acest proces de combatere a fenomenului de discriminare și promovare a toleranței în rândurile elevilor.

După cum am menționat mai sus, rămâne a fi critică și situația accesibilității infrastructurii sociale la necesitățile persoanelor cu dizabilități, astfel accesibilitatea la clădiri, la drumuri, la transporturi, la informație și la comunicații rămâne a fi una nefavorabilă și generează o gamă largă de impedimente în procesul de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități.

Spre exemplu, în anul de studii 2015-2016, numărul de copii cu cerințe educaționale speciale integrați în instituțiile de învățământ general a constituit 8 564 de copii și 1 829 de copii cu dizabilități. În același timp, la sfârșitul anului 2015, în subordinea

Ministerului Educației erau 30 de instituții rezidențiale, în care au fost instituționalizați 1 573 de copii, dintre care 439 de copii se aflau în 6 școli speciale și 549 de copii – în 14 școli-internat auxiliare.² Totodată, conform datelor Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al RM³, la finele anului 2016 dar și datele din data de 20 iunie 2017 parvenite de la managerii instituțiilor rezidențiale și de învățământ special, numărul copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ din RM constituia:

Nivelul/tipul instituției de învățământ	Numărul copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale/cu alte deficiențe
În instituțiile de educație timpurie	47 copii cu deficiențe de văz
	63 copii cu deficiențe de auz
În instituțiile de învățământ primar și secundar (ciclul I și ciclul II)	150 elevi cu deficiențe de văz
	117 elevi cu deficiențe de auz
În școlile-internate de tip special	109 copii cu deficiențe de văz
	157 copii cu deficiențe de auz
În școlile-internat auxiliare	476 copii cu alte deficiențe

Potrivit **Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 cu referire la Raportul generalizat privind inventarierea instituțiilor publice și de menire socială existente**, din cele 5 137 de obiecte supuse inventarierii sub aspect de accesibilitate, 3 440 nu sunt adaptate sau nu corespund normelor. Pe de altă parte, organizațiile societății civile conchid că în realitate numărul clădirilor de menire publică accesibile pentru persoanele utilizatoare de fotolii rulante este mult mai mic, iar în cazul persoanelor cu dizabilități de vedere accesibilitatea este practic inexistentă. Problema accesibilității în instituțiile de învățământ din RM a fost constatată și de noi ca finalitate a organizării a unui ciclu de instruire în domeniul nediscriminării în cadrul a 15 instituții de învățământ. Și nu în ultimul rând, cei 147 de respondenți la chestionarul privind discriminarea în instituțiile de învățământ din Republica Moldova au sesizat aceeași problemă privind lipsa accesibilității infrastructurii la necesitatea elevilor și studenților cu dizabilități. Cu problema accesibilității se confruntă și elevii sau studenții cu dizabilități locomotorii, care din cauza faptului că nu au acces în instituțiile de învățământ, nu-și pot realiza dreptul la educație.

De asemenea cu această situație se confruntă și elevii cu deficiență de vedere și de auz. În școlile din Republica Moldova nu este prevăzut/prezent serviciul specialistului mimico-gestual care să poată traduce orele elevilor cu deficiențe de auz, precum și faptul că nu există material didactic în alfabetul Braille care ar asigura dreptul la educație copiilor orbi. Dacă pentru cei cu dizabilități locomotorii există posibilitatea

² <http://edu.gov.md/sites/default/files/raport-me-2015.pdf>

³ Răspunsul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al RM nr. 10/15-4357 din 17.10.17

de a realiza studii la domiciliu și de a susține examene la toate etapele (etapa primară, gimnazială și examenul de BAC), pentru cei care au deficiențe de vedere examenele transpuse în alfabetul Braille sau într-o formă mărită nici măcar nu este prevăzut în curriculum de organizare și desfășurare a examenelor în Republica Moldova. Din aceste considerente, copiii cu dizabilități senzoriale (auz, vâz) și cu dizabilități intelectuale rămân în continuare în medii școlare segregare cum ar fi școli speciale sau în instituții rezidențiale de tip internate.

Prin urmare se poate de menționat că pentru copiii ce au anumite dizabilități, dar și cei ce fac parte din atele categorii social-vulnerabile, sunt afectați în proces de incluziune în mediul școlar nu doar de lipsa echipamentului și a materialelor didactice corespunzătoare la necesitățile acestora, dar și atitudinea părinților și a unor profesori care sunt de părere că persoanele cu dizabilități creează incomodități în rândul elevilor sănătoși, prin necesitatea de a li se acorda o atenție deosebită, creează mediul discriminatoriu în care aceștia sunt nevoiți să-și petreacă timpul. De asemenea, unii elevi vin de acasă cu idei eronate sau greșite privind dizabilitățile sau etnia, religia, etc. celorlalți copii, considerând că astfel de copii trebuie să își facă studiile în școli speciale. Mai mult ca atât, conform unui răspuns la chestionarul privind discriminarea în școli, un respondent a menționat că problemele de sănătate ale persoanelor cu dizabilități pot fi contagioase, motiv pentru care este și ignorant de colegi. Mulți părinți consideră că cei cu dizabilități trebuie separați în școli special create pentru ei, nu să stea la un loc cu cei sănătoși.

În aceste situații avem o vădită problemă de stereotipizare și prejudecată în mințile celorla care facem referire. Având în vedere toate acestea, imperios se impune necesitatea de a desfășura mai multe activități de sensibilizare desfășurate cu participarea părinților și a odraslele lor, precum și a cadrelor didactice.

O altă formă de discriminare utilizată mai ales în instituțiile superioare de învățământ este circulația limbilor minoritare și regionale. Carta Europeană privind Circulația Limbilor Minoritare și cele Regionale prevede că „Educația la toate nivelurile este esențială pentru dezvoltarea oricărei limbi. Carta cere statelor membre să ofere forme și metode adecvate de predare și de studiere a tuturor limbilor lor regionale sau minoritare”. În **Hotărârea Guvernului nr. 464 din 28.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea ciclului II - studii superioare de master** este stipulat în art. 45. „Studiile superioare de master se organizează în limba română și /sau, în limita posibilităților sistemului educațional, în una din limbile de circulație internațională.” , iar în art. 69 este stipulat că: „Elaborarea și prezentarea tezei/proiectului de master se pot face și într-o limbă de circulație internațională, conform prevederilor programului de studii superioare de master. În situația în care teza/proiectul de master este scris într-o altă limbă decât română, lucrarea va fi însoțită de un rezumat redactat în limba română.” Aparent, putem spune că nu e vorba despre nici o discriminare și că tuturor le sunt oferite șanse egale pentru a-și face studiile.

Cu toate acestea, în instituțiile superioare din Republica Moldova astăzi nici nu se mai petrec studii de master în altă limbă decât română, mai mult decât atât, în unele

universități fiind implementată regulă că odată ajunși în anul 4 de studii, toți studenții sunt obligați să treacă la modul de predare în limba română, studiile în alte limbi fiind eliminate din program. În situația dată, mai putem vorbi oare de egalitate și șanse egale de dezvoltare?

Având în vedere o asemenea abordare a politicii promovate de instituțiile de învățământ superior putem conchide că acestea au o abordare de promovare în mod indirect a discriminării vorbitorilor de alte limbi de circulație națională. O situație în acest sens a fost înregistrată de către CPEDAE încă în anul 2014, când la data de 07 august în adresa Consiliului a parvenit spre examinare o plângere a unui student din cadrul Facultății de Drept a USM, care a declarat că atunci când a scris cererea de înmatriculare la studii superioare, ciclul II Master, a menționat că are nevoie ca testul de examen să fie în limba rusă, pentru că astfel îi va fi mai ușor să-și exprime gândurile și va avea șanse egale față de colegii săi de a-și demonstra aptitudinile în domeniu. Cerința însă nu i-a fost îndeplinită, fiindu-i oferită șansa doar ca testul să-i fie tradus de către un profesor. Decanul Facultății de Drept a dat răspuns la cererea studentului zicând că testele pentru examenele de înmatriculare sunt prevăzute a fi date spre examinare de la început doar în limba română, în limba rusă nefiind formate teste în general, motivul fiind numărul insuficient de elevi pentru formarea unei grupe cu predare în limba rusă la studiile superioare ciclul II – Master.⁴

Totodată din răspunsurile respondenților la chestionar se identifică și alte probleme ce duc la excluderea și discriminarea persoanelor care cad sub incidența criteriului de "stare materială (sărăcie, dar și bogăția unora)", "religie și libertatea de conștiință", "capacitățile intelectuale", "orientare sexuală", etc. De regulă, persoanele care cad sub incidența celor menționate mai sus, sunt de cele mai dese ori victime ale hărțurii generată fie de profesori, fie de colegii elevilor în cauză.

O altă problemă majoră cu care se confruntă tinerii în instituțiile de învățământ este și cea legată de fenomenul de Bullying. Astfel, Bullying-ul asemănător cu discriminarea, este definit ca fiind un comportament ostil (de excludere, umilire, luare în derâdere pe cineva), însă comparativ cu discriminarea care atestă acest gen de comportament la un fapt real, bullying-ul presupune dorința individului de a-și câștiga puterea și autoritatea, punându-i pe alții într-o lumină proastă, fără a fi prezent conflictul bazat pe o problemă real existentă. Fenomenul bullying-ului poate fi prezent atât în interacțiunea dintre persoane cât și pe plan politic mondial, în interacțiunea dintre state. O altă diferență între bullying și discriminare ar fi că în cazul discriminării comportamentul ostil al persoanei se manifestă mai mult într-o formă verbală, prin injurii sau alte expresii ofensatoare, însă în cazul bullying-ului persoana poate adopta un comportament mai agresiv apelând de cele mai multe ori, pentru a-și îndeplini scopul, la violență. Victima bullying-ului se află de obicei într-o stare vulnerabilă față de agresorii săi, nedispunând de resurse (psihologice, fizice, sociale) pentru a se apăra. Specific bullying-ului mai poate fi menționat faptul că acesta poate fi aplicat

4 DECIZIE CPEDAE din 07 noiembrie 2014 în cauza pornită la plângerea domnului B.A. privind posibila discriminare pe criteriu de limbă în accesla educație

atât de o persoană care este împotriva unui individ ce face parte dintr-o categorie de criterii protejate de lege, ori chiar de cineva care, aparținând unei astfel de categorii, nu dorește să fie discriminat.

Bullying-ul se manifestă în rândurile elevilor în cazurile când aceștia provin din familii înstărite și consideră că sunt superiori celor din familii mai sărace, astfel permițându-și o atitudine umilitoare și deseori violentă față de aceștia. Elevii sunt înjurați, batjocoriți, loviți de către colegii lor și nu pot face nimic pentru că părinții nu au curaj pentru a se adresa instanțelor competente care să îi apere sau cel puțin să întreprindă careva măsuri. Adesea în urma unei plângeri depuse împotriva unui copil din familiile înstărite, situația se înrăutățește în loc să se rezolve. Pentru „a-l învăța minte” pe cel care a depus plângere, elevul vinovat împreună cu alții care îl susțin devin mai agresivi și aplică tratamente violente atât în cadrul orelor cât și în afara acestora.

Cu problema discriminării și a bullying-ului se lovesc și copiii a căror părinți nu doresc sau nu pot achita taxele suplimentare impuse de conducerea școlii, taxe și plăți care nu sunt înregistrate și declarate sub nici o formă și în esența lor sunt ilegale. În conformitate cu prevederile art. 35, alin. (4) din Constituția Republicii Moldova, se stabilește că „învățământul de stat este gratuit”. Cu toate acestea părinții achită diferite taxe informale pentru dotarea instituțiilor de învățământ, reparații, etc. Deși copiii din categoriile social vulnerabile sunt scutiți de astfel de contribuții, totuși conform unui studiu sociologic realizat de către Oficiul Avocatului Poporului a fost constatat că aproximativ 65,8% din respondenți consideră că posibilitățile financiare afectează dreptul copiilor la educație în foarte mare măsură. Astfel, deși se consideră că taxele achitate de părinți sunt benevole, rezultatele studiului menționat demonstrează contrariul și reprezintă un motiv pentru încălcarea dreptului copilului la educație.

Acești elevi sunt întorși acasă de la ore, pentru că nu sunt îmbrăcați corespunzător, sunt umiliți în pauze pe holurile școlilor de către profesori și director, dar și de ceilalți colegi, care sunt de părere că toți trebuie să respecte aceleași reguli, de ce cineva ar trebui să poarte uniformă, dar cineva nu. De cele mai multe ori uniforma este introdusă fără a fi consultați părinții și elevii, părerea lor referitor la acest lucru nu este cerută de către nimeni, fiind invocat faptul că odată ce este stabilită ca regulă, ea trebuie îndeplinită indiferent de situație, fără a fi pusă în discuție, iar când părinții sau elevii care suferă din această cauză încearcă să sesizeze autorități competente pentru a putea depăși situația, administrația școlilor găsesc diferite modalități prin care să demonstreze că ceea ce spun elevii este fals, prezentând diferite probe precum că elevii și părinții au fost înștiințați din timp, că părerea le-a fost cerută tuturor, fapt care nu este adevărat de cele mai multe ori.

Uniforma școlară pentru mulți elevi reprezintă modul în care copilului îi este lezat dreptul de a avea o personalitate proprie și deși nu sunt de acord să fie toți îmbrăcați în același stil de îmbrăcăminte, nu pot face nimic pentru a schimba situația, pentru că purtarea uniforme școlare este un punct din regulamentul de funcționare a școlilor, care este obligatoriu. Des, elevilor care refuză să poarte uniformă pentru că

nu o pot procura le este sugerat să-și schimbe instituția de învățământ cu una care ar corespunde bugetului lor de familie ori să respecte toate cerințele la egal cu toți copiii.

Pentru o astfel de situație, directoarea unui liceu din capitală a fost acuzată că ar fi impus elevii din școală să procure uniforma școlară nou introdusă în regulament, fără însă a cere părerea părinților referitor la acest fapt. Dumneaei a declarat că au fost realizate consilii administrative la care au participat atât profesorii cât și elevii și părinții, că la adunările de părinți toți au fost înștiințați din timp că va fi introdusă o nouă formă școlară. Părinții însă s-au plâns că ei nu au avut cunoștință de cauză și că abia în prima lună a anului școlar au fost înștiințați că trebuie obligatoriu să fie procurată formă, fără a fi menționat însă un furnizor concret, și la preț foarte mare, datorită căruia mulți nu doresc să o procure.⁵

Discursul de ură este o altă practică răspândită în contextul discriminării. În cazul dat, persoana care este contra unui anumit grup de persoane protejate prin lege (ex. minoritățile sexuale) își exprimă public opinia negativă față de aceștia, folosind un limbaj discriminatoriu, provocând aceeași reacție în rândul societății. În contextual studiului e de menționat că discursurile de ură în instituțiile de învățământ sunt de obicei promovate de profesori în cazurile când aceștia se exprimă public față de ceilalți elevi despre anumite momente din viața unor persoane într-un mod negativ, pentru a-i pune într-o lumină proastă sau pentru a-i înjosi, umili și ofensa. Un exemplu în acest sens s-a petrecut în anul 2014 când directoarea unei școli profesionale din Chișinău a scos o elevă care avea dizabilități mintale în față elevilor din întreaga școală și i-a atribuit cuvinte umilitoare pentru care a fost dată în judecată de către părinții fetei.

În cadrul orelor de clasă profesorii sunt cei care separă elevii în funcție de anumite criterii. Astfel sunt așezați prin ultimele bănci copiii de origine romă sau o altă etnie, iar ceilalți în primele bănci sau cazuri când profesorii nu-i implică pe aceștia sau pe cei care au dizabilități ori sunt dintr-o familie social vulnerabilă și nu achită taxele școlii, în activitățile școlare sau extrașcolare cu pretextul că nu vor face față. Foarte dese sunt și cazurile când profesorii fac public comparații între elevi. Chiar dacă sunt elevi care, deși sunt în relații de prietenie cu unii copii mai problematici însă nu prezintă același comportament, profesorii își permit într-o formă foarte agresivă să-i pună „pe același cântar” ori ocazional chiar să-i înjure.

La fel de frecvente sunt și situațiile când profesorii sugerează public sau particular ca elevii să nu comunice cu anumite persoane care aparțin minorităților pentru că pot fi discreditați, pot pierde din stima celorlalți colegi sau profesori.

Hărțuirea este încă unul din modurile prin care copiii sunt discriminați în mediul școlar. Fie că de profesori sau de colegi, mulți copii au de suferit drastic din cauza hărțuirii permanente de care au parte la școală. Aceștia sunt loviți, umiliți, batjocoriți

5 DECIZIA CPEDAE din 17 ianuarie 2015 pe cauza nr. 174/14 (Alianța Anticorupție vs E.G.) privind discriminare pe criteriu de origine socială în învățământ

de către ceilalți în mod constant doar pentru că nu au aceleași principii, au altă religie sau nu au surse financiare îndeajuns pentru a avea parte de aceleași privilegii ca și ceilalți copii. Unii elevi sunt hărțuiți pe o perioadă scurtă de timp, cât există o problemă în familiile lor, iar dacă aceștia încep să prezinte un comportament dorit de ceilalți atunci problemele lor se opresc, iar comportamentul hărțuitor al celorlalți încetează. Ce se întâmplă cu cei care sunt hărțuiți ani de zile? Cum se simt copiii care timp de ani de zile nu pot merge la școală liniștiți pentru că știu ce îi așteaptă, pentru că știu că urmează a fi din nou umiliți și nimeni nu le va lua apărarea? Apar diferite cazuri în presă unde se vorbește despre profesori care hărțuiesc sexual eleve, unde băieții din clasele mai mari hărțuiesc fetele din clasele mai mici, nemaivorbind de situațiile când despre acest fapt este cunoscut în școală de către administrație, dar nimeni nimic nu poate face pentru că elevul cutare este fiul unui funcționar din cadrul primăriei, a consiliul raional sau este fiul directorului și nimeni nu-și dorește să fie alungat din școală pentru o problemă care în viziunea lor nu e chiar atât de gravă. Însă acest comportament de hărțuire sexual manifestat de elevi ar cade sub incidența Art. 173, Codul Penal al Republicii Moldova care stabilește răspunderea pentru infracțiunea de hărțuire sexuală, adică pentru manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere sau șantaj.⁶

Totodată acolo unde avem hărțuirea sexuală, inevitabil ajungem și în situația când multe eleve sunt violate de către colegii acestora și nimeni nu află despre acest fapt pentru că după săvârșirea faptei, acestea sunt amenințate de către agresori că s-ar putea întâmpla și mai rău în cazul în care divulgă faptele acestora. În ultimul timp, chiar și în presă apar știri unde fetele sunt violate într-o manieră agresivă, înjosind fetele și prin alte acțiuni ofensatoare decât acele cu caracter sexual. Totodată sunt înregistrate și cazuri și mai grave unde pe lângă viol, a fost omorâtă victima acestora.

Chiar dacă suntem prezenți în situația unor fapte de hărțuire sexuală sau viol a fetelor sau chiar a băieților (de către alți băieți), de multe ori acestea nici nu sunt cunoscute de către conducerea instituțiilor de învățământ, părinți, ne mai vorbind de poliție. Și aceasta se întâmplă datorită faptului că victimele se tem să divulge acest incident sau incidente care au trebuit să le trăiască. Prin urmare, foarte rar se întâmplă ca copiii victime să se adreseze unui profesor pentru că nu îi crede nimeni, pentru că nu au probe îndeajuns de convingătoare care să ateste comportamentul discriminatoriu al celui care îi hărțuiește, astfel stau și îndură în fiecare zi același tratament sperând să finiseze mai repede școala și să plece, uitând de perioada studiilor ca de un vis urât. Părinții la fel rar când află de situația copiilor săi de la școală și asta pentru că copiilor le este frică de reacția părinților, le este frică că dacă ei vor spune despre aceasta sau vor scrie plângeri la poliție, situația lor va deveni și mai complicată, iar decât să-și complice viața, mai degrabă stau și rabdă tot, fără a se plânge de ceva.

6 Codul Penal al Republicii Moldova Publicat : 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74

Ne cătând la aceasta, în unele cazuri actele cu caracter nefast apar la iveală doar datorită faptului că cei care au comis infracțiunea, inconștient de consecințe, iresponsabil postează pe rețelele de socializare înregistrările video cu momentele teribile pe care le trăiseră victima acestora, astfel urmărind scopul de umilire și mai departe a victimei lor. De exemplu, recent, un post de televiziune a lansat un reportaj despre o minoră care a fost umilită și hărțuită de proprii colegi de clasă după ce aceștia ar fi sărbătorit „Ziua studentului” în incinta școlii. Ea a fost bătută și hărțuită sexual, însă când a ajuns acasă nu a spus nimănui nimic, după spusele tatălui ei, s-a închis în sine zicând că nu ține minte nimic din ce s-ar fi întâmplat. Și astfel se întâmplă cu majoritatea victimelor. Vin acasă și se prezintă cât se poate de normal numai pentru a nu da de bănuț cu ceva. Ce se întâmplă cu acești copii în viitor? Cum se manifestă ei când ajung să se integreze în alt colectiv? De obicei mulți din ei devin retrași, nu caută interacțiune cu noii colegi, iar dacă simt un pericol printr-o replică nevinovată a vreunui coleg, pot deveni foarte agresivi, agresivitatea lor (verbală sau fizică) fiind modul de a se apăra de ceilalți, de a le inspira frica sau de a-i face să nu se apropie pentru a nu suferi același comportament din partea colegilor ca în trecut. De multe ori acțiunile de viol au loc în afara instituțiilor de învățământ și asta e scuză conducătorilor instituțiilor de învățământ care ar zice că ”fapta nu e comisă în instituția de învățământ, prin urmare nu e responsabilitatea noastră”, însă aceștia uită că aceste poftes sexuale ale violatorilor apar în timp în formă de hărțuire sexuală. Totodată acest timp la are facem referire este acea perioada de timp unde acești tineri de fapt își petrec timpul împreună, fie că în cadrul clasei sau în cadrul școlii fiind în clase paralele sau clase mai mari sau mai mici.

Ca finalitate a acțiunilor de violare a drepturilor copiilor și tinerilor prin ne-asigurarea aplicabilității principiului nediscriminării și asigurarea egalității în cadrul procesului educațional, apare și necesitatea de aplicare a răspunderii pentru faptele comise. Drept urmare, pentru acte ce conțin elemente de discriminare, hărțuire în instituțiile de învățământ sau instigare la asemenea acțiuni ar putea fi aplicate una sau mai multe forme de răspundere juridică, cum ar fi răspunderea disciplinară, contravențională și chiar penală în cazuri soldate cu consecințe grave pentru victime. Evident că în fiecare caz în parte autoritățile competente în investigarea și contracararea cazurilor de discriminare vor ține cont cine este subiectul care a comis faptele discriminatorii și în dependență de acestea vor stabili care este forma răspunderii ce urmează a fi aplicată.

Conform legislației naționale, actualmente avem instituite mai multe mecanisme naționale care au ca scop protecția copiilor, inclusiv în instituțiile de învățământ, cum ar fi Poliția și Procuratura, Ministerul Educației și Direcțiile Generale ale Educației, Linia fierbinte pentru protecția copilului și Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Dar cu părere de rău, reieșind din răspunsurile parvenite de la unele din aceste instituții, atunci când le întrebam referitor la cazurile de discriminare în instituțiile de învățământ care au fost înregistrate de acestea și care a fost rezultatele acestora plângeri, aceste instituții au menționat că nu au înregistrat cazuri pe discriminare și hărțuire în instituțiile de învățământ or nu dețin o bază de date sistematizată care

ar permite înregistrarea cazurilor de discriminare în procesul educațional^{7,8}, dintre care Inspectoratul General de Poliție zice că cereri sau plângeri scrise în care motivul indicat ar fi actele de discriminare conform art. 65¹ al Codului Contravențional, art.176 și art.346 Cod Penal nu au fost înregistrate⁹. Bazându-ne pe aceasta, putem conchide că chiar dacă copiii respondenți la chestionarele acordate lor au menționat ca s-au adresat pentru protecția lor sau a semenilor săi atunci când au fost victime a discriminării, fie la poliție, fie la directori de instituții de învățământ, sesizările lor au fost făcute în zadar. De ce în zadar, din considerentul că nu avem identificate cadre didactice sau copii care au discriminat sau au hărțuit copiii în instituțiile de învățământ și cum au fost aceștia pedepsiți.

Prin urmare, actualmente s-a prezentat pozitiv pe segmentul de combatere a fenomenului de discriminare în instituțiile de învățământ doar Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității care prin mai multe decizii de ale sale a venit cu un șir de recomandări privind înlăturarea comportamentului discriminatoriu în instituțiile de învățământ precum și măsuri ce urmează a fi implementate pentru a asigura incluziunea în instituțiile de învățământ și asigurarea șanselor egale pentru toți care se află în proces educațional, care au fost adresate instituțiilor de învățământ și conducerii acestora. Astfel, datorită activității Consiliului pentru comportamente discriminatorii și hărțuire, profesorii, educatorii sau chiar și directori de școală au fost învinuiți de discriminare trași la răspundere în modul corespunzător în cazul în care aceștia nu s-au conformat la recomandările acordate de către Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității.

7 Răspunsul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al RM nr. 10/15-4357 din 17.10.17.

8 Răspunsul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al RM nr. 01-3760 din 03.10.2017.

9 Răspunsul Inspectoratului General al Poliției nr. 34/1-1064 din 10.10.2017.

SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN PERSPECTIVA ELEVILOR

Pentru a putea prezenta în mod vădit și direct fenomenul discriminării, bullying-ului și a discursului motivat de ură din cadrul instituțiilor de învățământ din Republica Moldova, printr-un chestionar elevilor și studenților din întreaga țară le-a fost acordată șansa să se expună pe marginea problemelor cu care se confruntă în proces educațional. Astfel, 147 de elevi și studenți din diferite regiuni ale Moldovei au participat la un exercițiu unde au fost rugați să răspundă la un chestionar complex care cuprindea un set de întrebări ce se refereau la fenomenul de discriminare și formele acestuia care au loc în instituțiile de învățământ. În cadrul acestui exercițiu, aceștia având posibilitatea de a se afirma, de a prezenta problemă văzută de ei însuși și de asemenea de a prezenta nemulțumirile și frustrările pe care le au față de sistem. Totodată au avut și șansa de a veni și cu recomandări pe care aceștia le considerau a fi necesare de implementat în scopul de a schimba situația din instituțiile de învățământ spre ceva mai bun și sigur pentru elevi și studenți.

Pentru ca elevii să fie liberi în ași exprima gândurile fără inhibiții sau frica de a răspunde direct și concret la unele întrebări, de către noi a fost asigurat anonimatul respondentului, prin urmare chestionarul nu a prevăzut întrebări ce țin de numele și familia acestora, nu a fost dată nici opțiunea de a introduce nici data și luna nașterii, lăsând astfel loc doar pentru anul nașterii acestora. Prin aceste măsuri fiind asigurată respectarea confidențialității datelor personale ale elevilor.

Scopul acestui chestionar a fost de a putea fi identificată și poziția celor care sunt în sistemul educațional zi de zi și care știu cel mai bine care sunt problemele cu care se confruntă ei instituțiile de învățământ din țară. În special, prin acest chestionar a fost urmărit scopul de a fi identificate cu ajutorul elevilor următoarele probleme:

- problemele legate de fenomenul discriminării în instituțiile de învățământ;
- gradul de acceptare și de respingere a copiilor și tinerilor social vulnerabili și defavorizați;
- problemele care apar în procesul de incluziune școlară;
- impedimentele care apar în procesul de asigurare a drepturilor copiilor la un mediu educațional prietenos și fără bariere/sigur;
- rolul cadrelor didactice în procesul de incluziune școlară a copiilor defavorizați, ce au dizabilități, a copiilor de altă naționalitate sau religie, etc.

Chestionarul a fost compus din trei părți esențiale și anume:

1. Profilul participantului - unde elevii au avut posibilitatea de a prezenta date privind genul, vârsta, dizabilitatea, naționalitatea, religia și localitatea din care fac parte;

2. Întrebări selective - la această etapă elevii au fost rugați să selecteze din mai multe variante oferite o variantă de răspuns care ar corespunde realității din instituția lor de învățământ, astfel apreciind nivelul de incluziune al elevilor în sistemul de învățământ din Republica Moldova;

3. Comentarii – după fiecare întrebare tematică, elevii au avut o secție dedicată comentariilor lor, prin urmare au avut ocazia de ași exprima propria opinie cu privire la problema pusă în discuție, să prezinte amănunțit situațiile când au fost discriminați ei sau colegii lor, să prezinte și motivele pentru care alți elevi și profesori promovează un comportament discriminatoriu și de asemenea să vină cu propuneri pentru rezolvarea problemelor legate de discriminare, bullying și discursul motivat de ură din cadrul instituțiilor de învățământ unde aceștia își fac studiile.

4.1. Profilul participanților

În continuare urmează a fi prezentate profilul participanților respondenți, precum datele obținute în urma răspunsurilor pe care aceștia le-au oferit pentru întrebările propuse spre discuție.

Vârsta

Gen

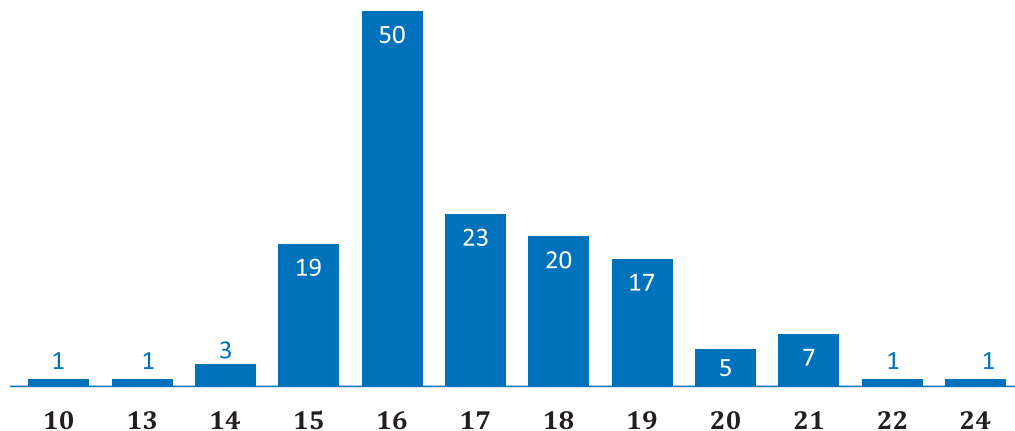
Naționalitate

Religie

Localitate

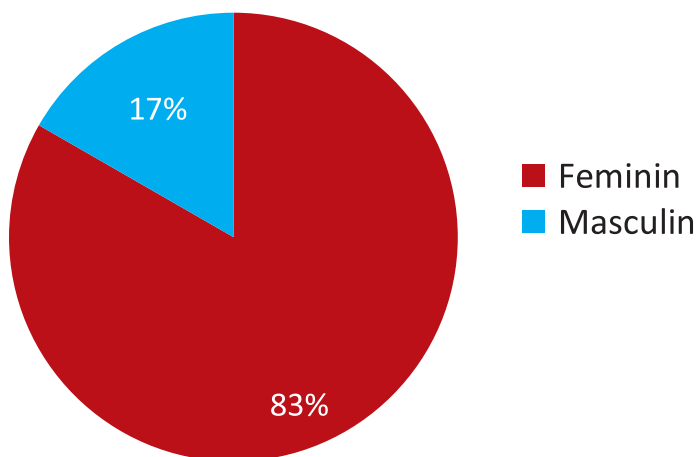
Gradul de dizabilitate

Vârsta

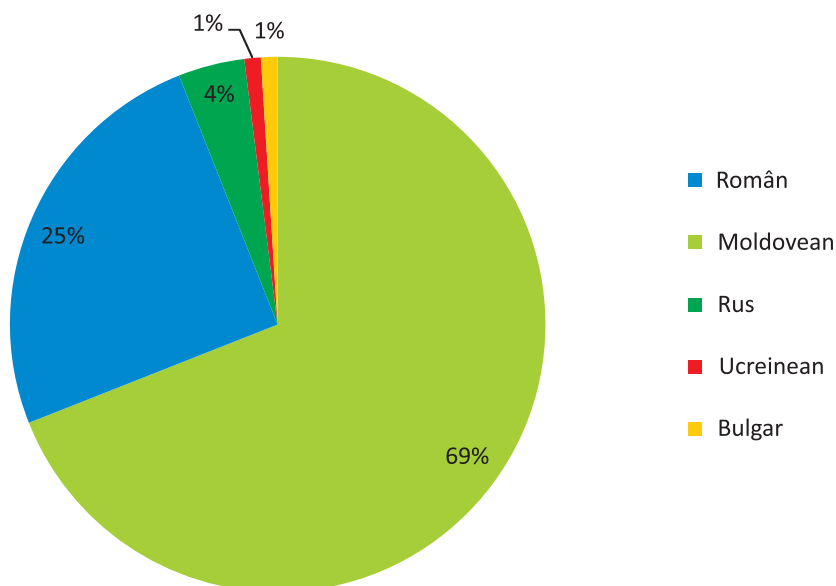

Referitor la vârstă respondenților, conform datelor prezentate aceștia sunt în vârstă de la 10 la 24 de ani. Având în vedere faptul că majoritatea respondenților sunt în vârstă de la 15 la 21 de ani, putem deduce că ceea ce a fost prezentat de ei conferă un grad înalt de încredere în răspunsurile și informațiile furnizate, precum și o apreciere obiectivă a problemei puse în discuție.

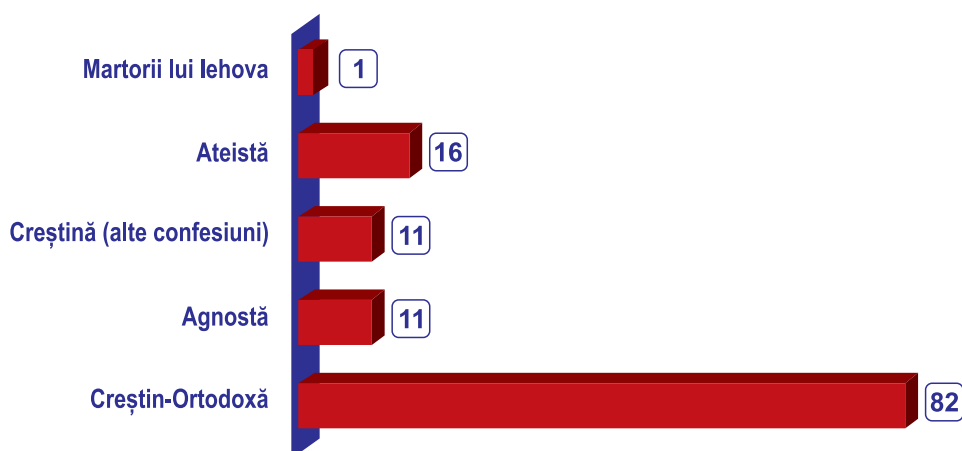
Genul

Etnie

Religie

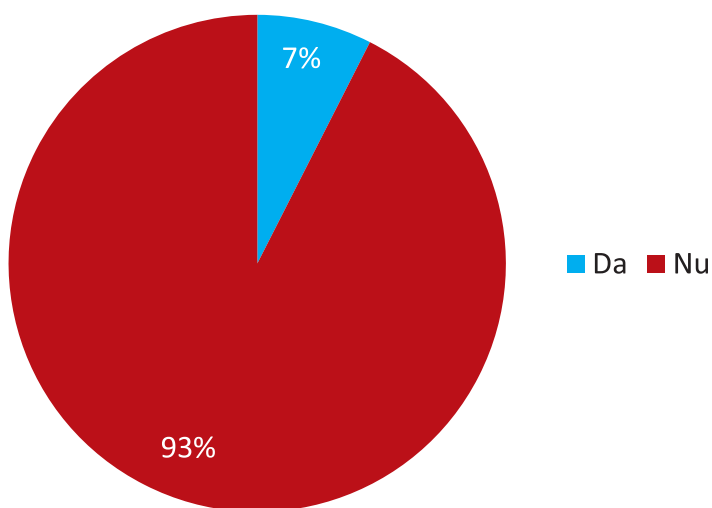
Localitatea:

În cazul localităților am constatat faptul că majoritatea respondenților provin din **mediul urban**, cel mai des fiind menționate municipiile: Chișinău, Hâncești, Cahul,

Bender, Ungheni, Edineț, Soroca și Bălți. În cazul respondenților care provin din mediul urban, **procentajul fiind de aproximativ 82,6 %**; o pondere mai mică este înregistrată de către elevii din **mediul rural**, aceasta reprezentând doar **17,4 %** din numărul total al participanților.

Gradul de dizabilitate:

Prezența dizabilității

Printre formele de dizabilitate au fost enumerate următoarele:

1. Distrofie/Hipertrofie musculară (grad accentuat)
2. Deficiență de vedere (grad mediu)
3. Deficiență de vedere (grad sever)
4. Dizabilitate locomotorie (grad sever)
5. Deficiență cardiacă (grad accentuat)
6. Deficiență de auz (grad mediu)

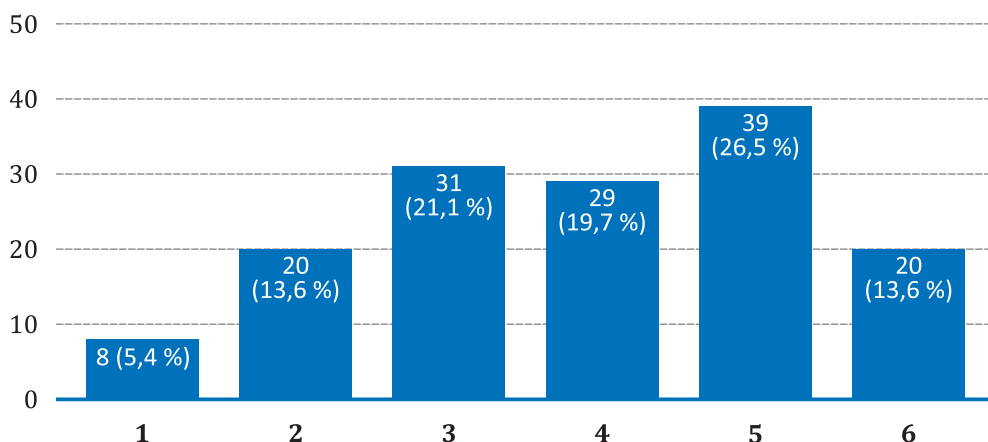
4.2. Gradul de incluziune al copiilor și tinerilor în instituțiile de învățământ

Referitor la procesul de incluziune a copiilor în instituțiile de învățământ, respondenții au apreciat cu cele mai puține puncte implicarea în activitățile școlare a copiilor cu dizabilități și a celor care provin din familii social-vulnerabile (în limitele aprecierii nivelurilor de la 1 la 5, ei nu depășesc pragul de 3 puncte). Chiar cei cu dizabilități au declarat că nu pot avea acces la instituțiile de învățământ pentru că acestea nu sunt

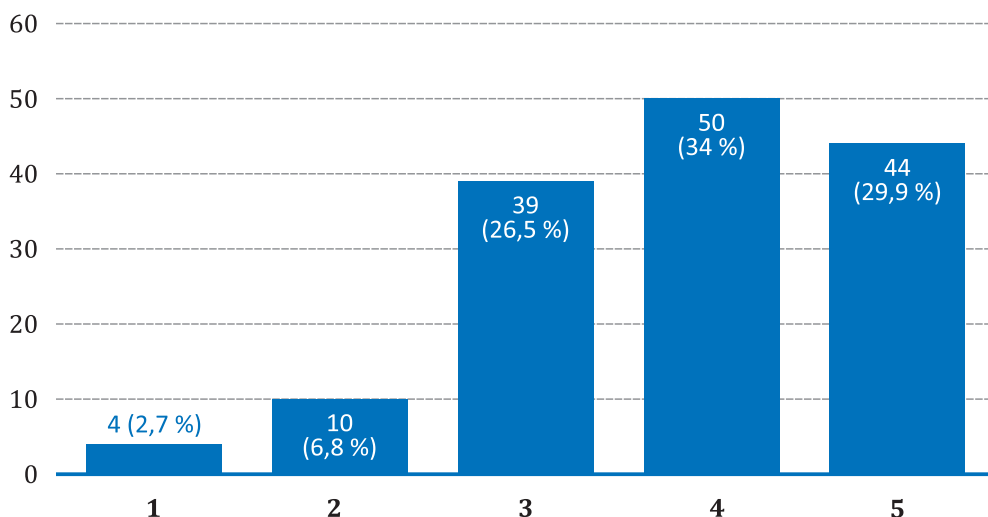
dotate cu intrări corespunzătoare nevoilor lor, nu se pot deplasa pe holurile școlii și de cele mai multe ori nu are cine să-i ajute.

În ceea ce urmează vom prezenta percepția respondenților cu referire la procesul de incluziune în instituțiile de învățământ a copiilor și tinerilor din categorii social vulnerabile.

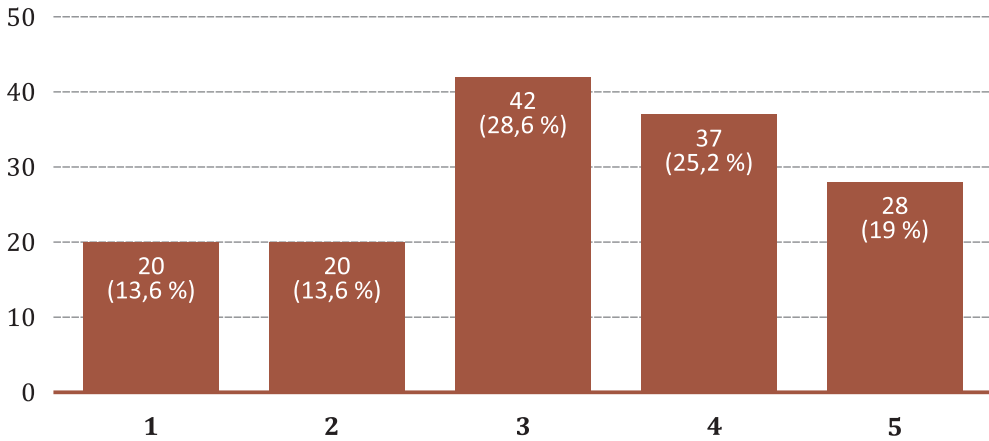
Copii și tineret de etnie Romă

Copii și tineret de altă naționalitate

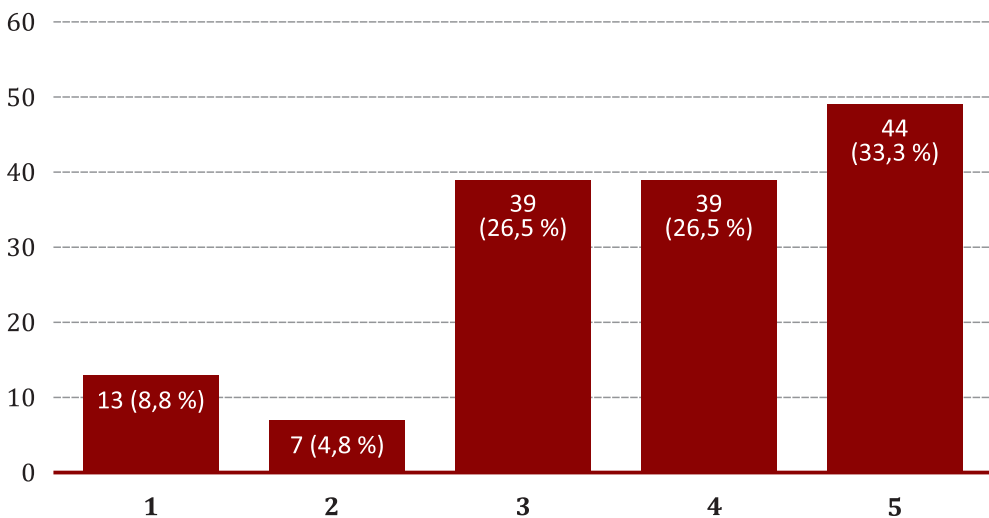

Copii și tineret de culoare

Putem observa că la fel ca și în cazul copiilor cu dizabilități și a celor din familiile social-vulnerabile, copiii și tinerii de culoare la fel nu sunt implicați la un nivel înalt în activitățile din cadrul instituțiilor de învățământ.

Copii și tineret de altă apartenență religioasă

Deși situația elevilor de altă religie pare a fi una favorabilă, au fost printre cei care au declarat că profesorii și colegii se atârnă necorespunzător față de ei, îi numesc, îi înjosesc sau că profesorii le sugerează celorlalți elevi să-i evite pentru a nu fi considerați ca făcând parte din aceeași religie și să-și „strice reputația” în școală. De exemplu putem cita unii elevi care zic că:

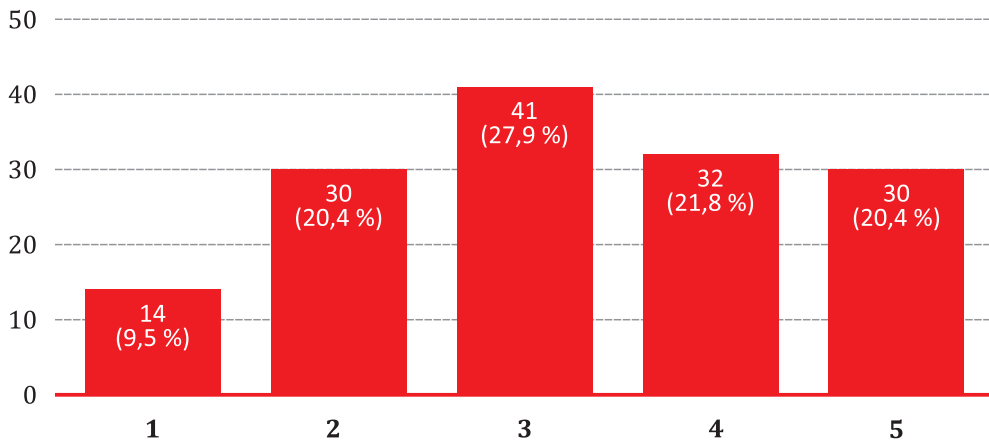
„Am fost hărțuit de colegi pentru că ei nu sunt de acord ca cineva să fie ateu, și m-au luat la înjurături. Mare credincioși mai sunt și ei!”, „Oarecum hărțuit, aveam prieteni de altă religie, și eram asociată și eu ca fiind parte a religiei lor.”

Sunt unii profesori care sunt fanatici religioși, aceștia expunându-și și chiar impunând ideile lor elevilor. În cazul în care dorim să ne expunem suntem penalizați, din acest motiv „înghitem și tacem”. Alții chiar atacă direct pe cei ce sunt de o altă religie, denigrându-i în fața întregului colectiv.”

Citatele au fost extrase din răspunsurile elevilor.

Chiar dacă sunt discriminați, la rândul lor elevii de altă religie au spus că atunci când în școli sunt ținute slujbe, rugăciuni sau este făcută sfințirea de către preot, ei nu sunt deranjați de acestea, pentru că înțeleg că majoritatea elevilor sunt creștini-ortodocși și atât timp cât nu sunt obligați să ia parte, nu are pentru ce îi deranja.

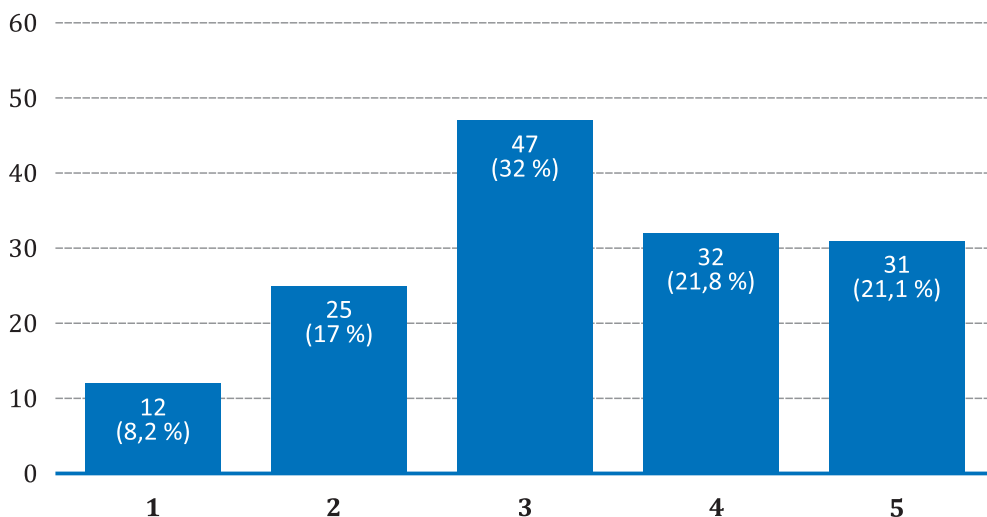
Copii și tineret cu dizabilități

La această întrebare respondenții au calificat situația copiilor cu dizabilități în școli ca fiind satisfăcătoare având în vedere faptul că majoritatea respondenților au dat un punctaj de la 3 la 5 pentru faptul că copii cu dizabilități se bucură de un proces educațional incluziv. Însă situația copiilor cu dizabilități se schimbă atunci când

avem întrebări mult mai specifice legate de necesitățile acestora, unde respondenții majoritatea apreciau gradul de incluziune cu un punct din cinci. Cu mai multe detalii referitoare la situația privind incluziunea copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ o să venim în secțiunea special formată pentru ei.

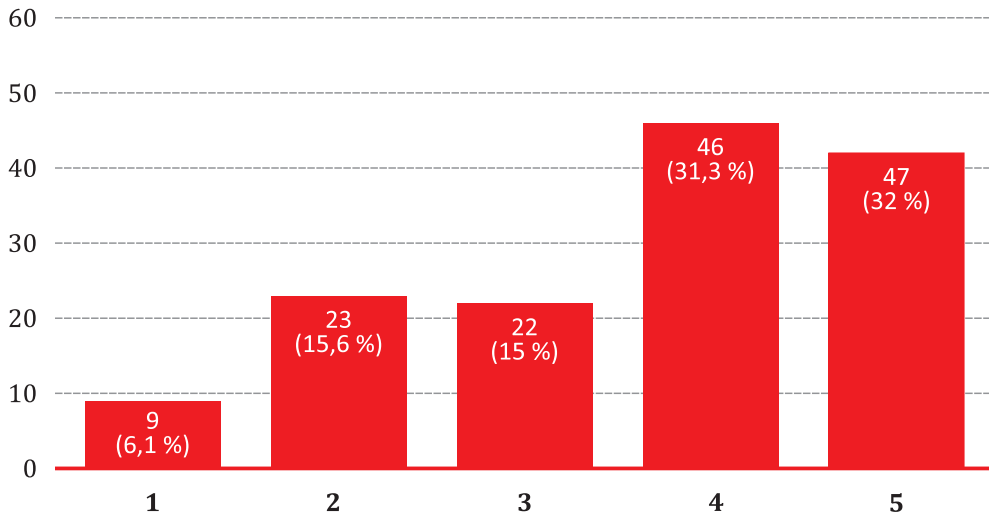
Copii și tineret care provin din familii sărace

Dintre copiii și tinerii care provin din familii sărace cea mai mare problemă o reprezintă taxele din școli, dar și banii care se strâng pentru remunerarea profesorilor sau pentru a le oferi daruri atunci când sunt sărbători.

„De către colegi sunt hărțuit atunci când se fac colectări de bani, și eu refuz să dau bani! De profesori, când văd că numele meu nu este în lista oamenilor ce au dat bani pentru o notă mai bună.” „Colegi mă hărțuit din cauza că unii sunt întreținuți de către părinți cu bani de buzunar în sume mari și se cred mai importanți”

Copii și tineri cu o statură înaltă și slabă, josuț, gras și altele

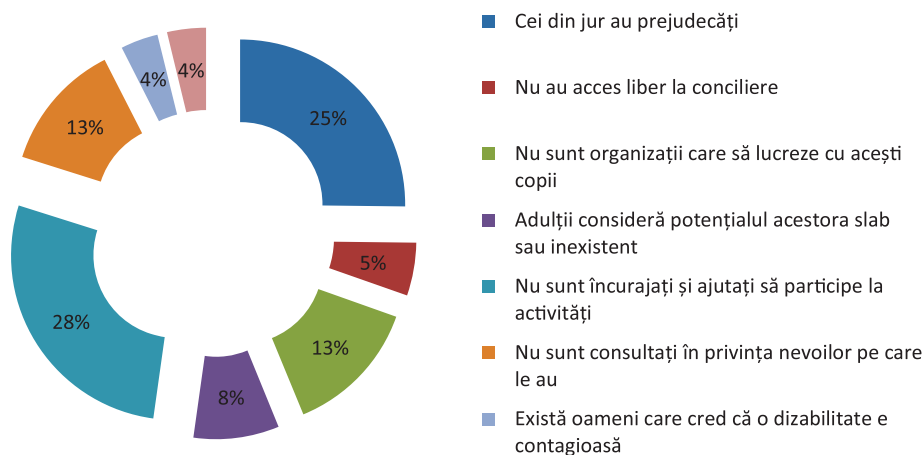
La fel ca și în situația copiilor ce aparțin altor religii, elevii care prezintă anumite diferențe fizice nu par a fi discriminați în mediul școlar, totuși și printre răspunsurile acestora au fost copii care au spus că au fost supuși unui limbaj derogatoriu și degradant datorită faptului că arată mai diferit decât ceilalți colegi. Problema e că și aici acest tip de atârnare nu este promovat doar de elevi, dar și de cadrele didactice.

„Da am primit cuvinte vulgare din partea altor elevi (colegi) proastă, ești prea grasă. Din partea unui profesor (nu știi nimic altceva sa faci, decât sa prășești)”, „din cauza aspectului fizic, din cauza că sunt prea slabă (elevii, unii profesori) cu fraze gen: mai mănânci ceva? ești prea slabă și unele indecente”, „Din cauza că eram mai plinuță, s-a întâmplat să fiu discriminată de profesorul de ed. fizică, în următorii ani nu am mai făcut ed. fizică, mi-am eliberat un certificat.”

4.3. Situația copiilor și tinerilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ

Potrivit rezultatelor obținute în urma completării chestionarului de către elevi, s-a ajuns la concluzia că de fapt elevii ce au o dizabilitate sunt limitați în ceea ce privește incluziunea lor în mediul școlar. Acest lucru se datorează mai multor factori. La întrebarea „ De ce copiii și tinerii cu dizabilități sunt privați de șanse egale?” participanții au ales următoarele răspunsuri:

De ce copiii și tinerii cu dizabilități sunt privați de șanse egale?

În cadrul secțiunii unde elevii au avut ocazia de a adăuga propriile comentarii și ași exprima părerea cu referire la problema discriminării, cei care au declarat la început că au o dizabilitate au fost întrebați ce au învățat colegii și profesorii despre dizabilitatea pe care o au și cum se atâră față de ei. Răspunsurile au fost variate, însă printre cele mai frecvente s-a numărat faptul că nici elevii nici profesorii nu-și dau interesul de a cunoaște mai aprofundat problemele cu care se confruntă cei care au dizabilități, iar unii din ei chiar se uită straniu la cei care suferă de ele și prezintă un comportament negativ față de ei. Pentru a prezenta mai bine situația, vom cita câteva din răspunsurile elevilor:

„Nu prea plăcut se uita la tine”, „Te înjosesc toți din împrejur”, „Nu au învățat nimic de la mine, sunt câțiva copii care mă tratează frumos, care acceptă că am o afecțiune auditivă.”, „Eu am o dizabilitate la ochi, mai concret, îmi lipsește ochiul stâng, de aceea port de la naștere proteză oculară. Acest lucru este văzut, și se diferențiază de celălalt ochi, de aceea sunt nevoit să port ochelari de soare permanent. Acest lucru poate nu era deosebit în timp de vară, însă cu venirea iernii, am început să fiu din ce în ce mai mult luat în răs de cei din jur, care nu cunosc situația.

Cu părere de rău, la noi în țară nu sunt șanse, dar și locuri unde aș putea să rezolv această problemă.”

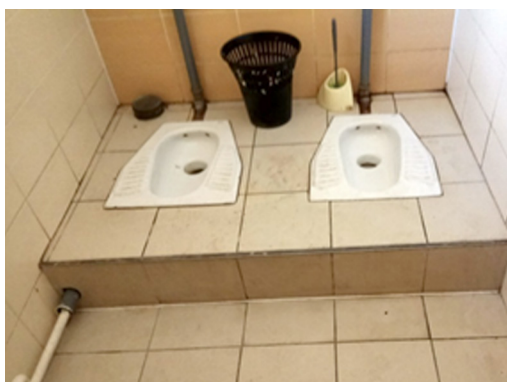
Privind accesibilitatea elevilor și studenților cu dizabilități la educația, în urma sondajului efectuat s-au înregistrat următoarele rezultate:

1. 37,4 % din intervievați au ales că elevii cu dizabilități nu au acces efectiv la educație
2. 62,6 % au demonstrat prin răspunsul lor că elevii care au dizabilități sunt incluși la fel ca ceilalți în sistemul de învățământ, neavând impedimente în ceea ce privește accesul lor la educație.

Zonele care prezintă accesul redus al persoanelor cu dizabilități din cadrul instituțiilor de învățământ sunt vizate ca fiind intrările în școli ale căror uși sunt prea înguste pentru a încăpea un scaun cu roțile și scările acestora pentru că nu sunt dotate cu rampe speciale care le-ar permite persoanelor cu dizabilități să circule liber în incinta instituției de învățământ în care își fac studiile, sau dacă și le au, acestea sunt montate în mod necorespunzător. De asemenea elevii au sesizat că însuși holurile școlii sunt prea înguste pentru copii care se deplasează în scaune cu roțile, în special în timpul pazelor când majoritatea elevilor circulă dintr-o clasă în altă, elevilor ce se deplasează în scaunul cu roțile le este foarte greu să își facă loc pentru a se deplasa liber. O altă problemă vizată de copii a fost lipsa transportului pentru copiii ce au dizabilități locomotorii, care le-ar putea asigura un timp redus pentru a ajunge la școală. Nici băile nu sunt un subiect apreciat favorabil de către elevi. Practic în nici o școală din Republica Moldova nu sunt construite blocuri sanitare special-amenajate pentru copii cu dizabilități. Mobilierul reprezintă încă o problemă pentru cei cu dizabilități. Pentru cei cu dizabilități locomotorii, băncile prevăzute pentru instituțiile de învățământ sunt prea joase și înguste ca aceștia să poată sta cu cineva în aceeași bancă sau să poată lucra liber aranjați la ele.

Accesibilitatea în poze:

Copiii cu deficiențe de vedere au spus că oricât de aproape de tablă nu ar încerca profesorii să-i așeze, sunt unele clase sau auditorii unde aceștia pur și simplu nu văd ce informație este scrisă pe tablă, de asemenea aceștia au scris în răspunsurile lor că atunci când au solicitat material didactic în format mărit, au fost refuzați pe motiv că instituțiile de învățământ nu dispun de astfel de material, dar și nu văd rostul pentru a-l cere, deoarece copii cu deficiențe grave de vedere în școală sunt puțini sau (aparent) nu sunt deloc.

În aceste condiții putem spune despre nerespectarea dreptului la educație al copiilor cu dizabilități în măsura în care acest drept este garantat de Legea nr.60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care la articolul 27 prevede condițiile necesare pentru educarea, instruirea și pregătirea profesională a persoanelor cu dizabilități.

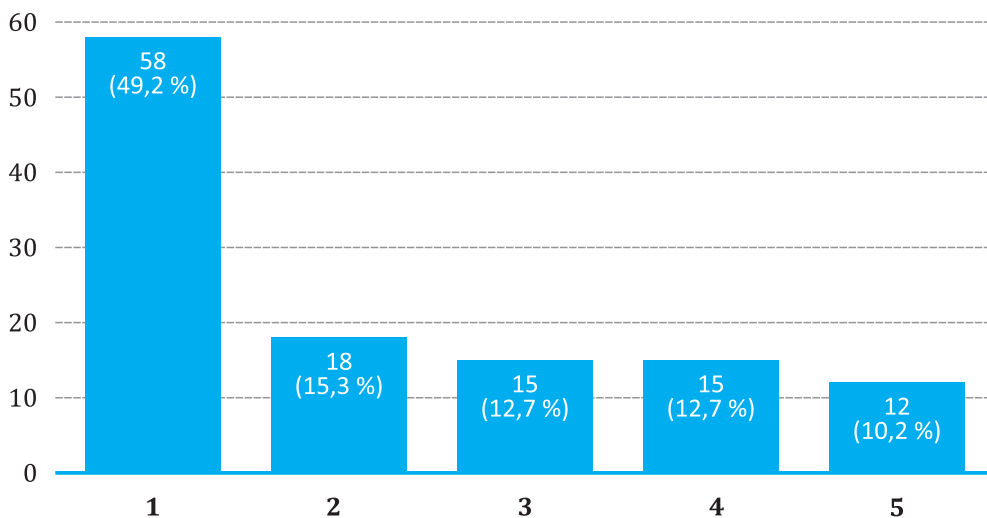
Astfel articolul în cauză prevede că persoanele cu dizabilități au acces liber la sistemul educațional de toate nivelele în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni. Totodată, dreptul la educație nu poate fi îngrădit pe motivul dificultăților de învățare sau al altor dificultăți cauzate de anumite dizabilități. Mai mult ca atât, statul, prin intermediul autorităților și instituțiilor responsabile, garantează persoanelor cu dizabilități condițiile necesare pentru educație, instruire, pregătirea profesională, formarea vocațională și formarea continuă, pe tot parcursul vieții, fără discriminare și în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni.

În cele din urmă, legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități la art. 27, alin. (6) impune și anumite obligațiuni necesare de implementat atunci când vine vorba de incluziunea copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ, și anume autoritățile publice responsabile și instituțiile de învățământ asigură:

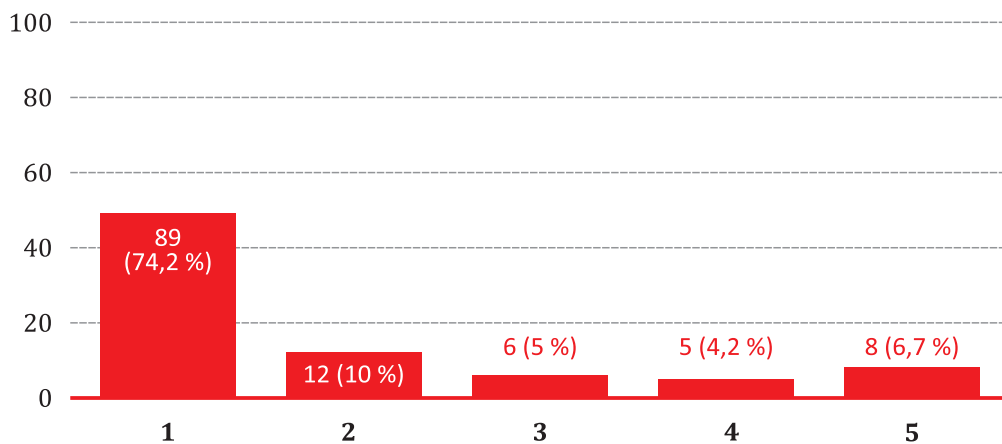
- a) adaptarea rezonabilă a condițiilor de învățare la nevoile individuale ale persoanelor cu dizabilități;
- b) facilitarea învățării modurilor alternative de comunicare, a caracterelor Braille, a sistemelor alternative de scriere, de orientare, a aptitudinilor motrice, precum și facilitarea sprijinului reciproc și îndrumării reciproce între persoanele cu aceleași probleme;
- c) facilitarea învățării limbajului mimico-gestual și promovarea identității lingvistice a persoanelor cu deficiențe de auz;
- d) educația persoanelor, și mai ales a copiilor, cu deficiențe de vedere, de auz sau cu surdocecitate prin cele mai adecvate și individualizate programe și limbaje, căi și modalități, precum și în medii care să le favorizeze o maximă dezvoltare școlară și socială;
- e) condiții pentru dezvoltarea și promovarea unui sistem de învățământ incluziv;
- f) crearea în instituțiile de învățământ de toate nivelele a serviciilor de suport pentru persoanele cu dizabilități și/sau dotarea acestor instituții cu echipamentul necesar pentru susținerea și favorizarea educației incluzive a persoanelor cu dizabilități.

Puteți urmări în continuare câteva date statistice privind nivel de dotare al instituțiilor de învățământ cu materiale didactice, tehnică și echipamente speciale pentru asigurarea dreptului la educația al elevilor cu dizabilități.

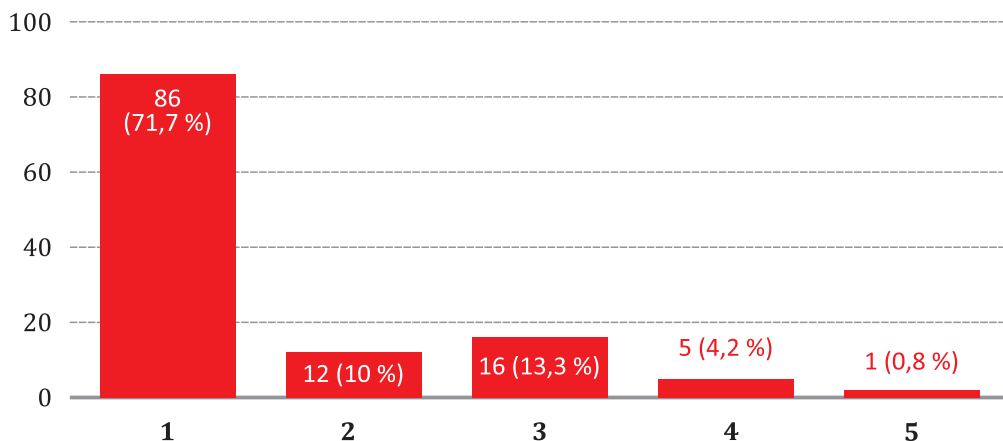
A) Nivelul de dotare al instituțiilor de învățământ cu echipament special pentru asigurarea accesibilității

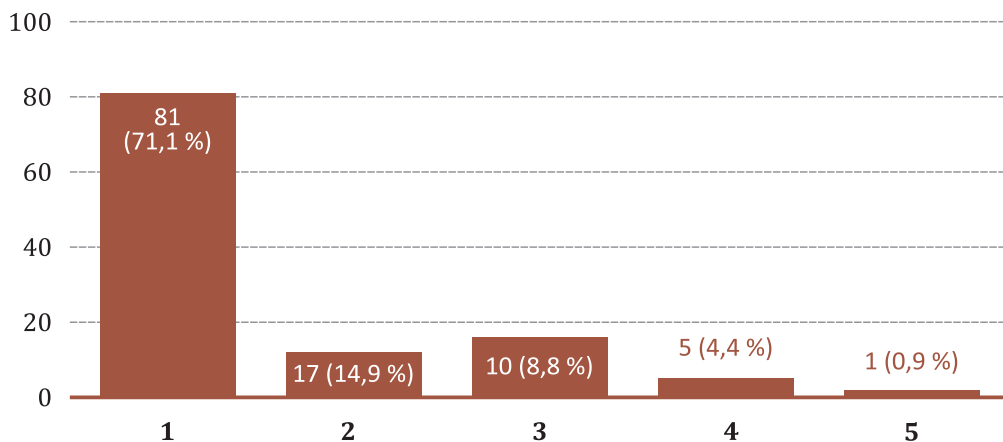
B) Nivelul de dotare al instituțiilor cu blocuri sanitare special-amenajate pentru copiii și tinerii cu dizabilități:

C) Disponerea de materiale didactice în limbajul Braille sau într-o formă mărită pentru instruirea copiilor și tinerilor cu deficiențe de vedere

D) Asigurarea serviciilor interpretului mimico-gestual pentru copiii și tinerii cu deficiențe de auz

La întrebarea dacă instituția de învățământ asigură servicii de consiliere psihopedagogică copiilor și tinerilor ce suferă de dizabilități mintale, 60,5% din participanți au răspuns cu „Nu” și doar 39,5% au afirmat că instituția de învățământ în care își fac studiile asigură astfel de servicii. Majoritatea respondenților au scris despre faptul că pentru cei cu dizabilități mintale există doar psihologul care se poate ocupa cu ei în cazul în care este această necesitate, dar în majoritatea școlilor nici nu se prea scoate la iveală că sunt și copii care au deficiențe mintale, pentru a nu îi speria pe colegi care

și-ar putea face impresii greșite, dar și din faptul că nimeni nu dorește a se ocupa cu ei în mod deosebit. Unii copii totuși au scris că în școală sunt clase special-amenajate pentru copiii cu deficiențe mintale, unde profesorii le acordă ajutor special la temele de acasă, le organizează activități de recreare și îi consultă în privința situației de la școală, dar și de acasă (bănuim că se referă la Centrul de Resurse pentru Educația Incluzivă). De asemenea elevii au mai spus că în unele școli și asistentul social al localității organizează vizite frecvente în cadrul cărora discută cu cei din familiile social vulnerabile și cu cei ce au dizabilități mintale.

4.4. Gradul de protecție și incluziune a copiilor și tinerilor în instituțiile de învățământ

Majoritatea elevilor care au completat formularul de întrebări au remarcat faptul că nu li s-a refuzat accesul sau admiterea în instituția de învățământ pe baza statutului de abilitate, printre ei doar un număr de 1,5% declarând contrariul.

Motivele exemplificate de cei care au răspuns că li s-ar fi refuzat accesul au fost că părinții lor au o dizabilitate mintală și conducerea școlii nu a vrut să-i accepte, iar o altă persoană a spus despre faptul că nu a fost acceptată la un liceu sportiv pentru că corpul nu corespundea standardelor cerute pentru admitere.

Situația este mai nefavorabilă în ceea ce privește limbajul utilizat de către profesori și colegi în cadrul orelor. 14,3% din respondenți au declarat că sunt victimele unui limbaj derogatoriu din partea cadrelor didactice și al colegilor.

Participanții au expus următoarele motive cu privire la această problemă:

„Din cauza ca am o nota înalta la obiecte, de multe ori am fost exclusă din cauză că aș face ceva servicii pe lângă profesori, sau am fost înjosită pentru ca știu prea multe”;

„Colegii mă numesc slăbănoagă, neagră, satană deoarece sunt smolită”;

„Orientarea mea sexuală. E ceva ce-i deranjează pe alții, însă nimeni nu a explicat până acum ce anume”;

„Una din profesoare ține ura pe mine de când mama mea a fost la școală pentru a cere schimbarea profesorului (împreună cu un alt grup de părinți) și de atunci mă înjosește oricând are ocazia”.

De asemenea, 29,3% dintre persoanele intervievare au scris că se simt discriminați față de ceilalți colegi ai lor, unii din ei menționând că acest lucru este făcut fără motiv, alții enumerând printre motive faptul că arată diferit, nu se comportă așa ca și ceilalți. Cele mai dese vizate persoane care discriminează elevii sunt profesorii, copiii spunând că cel mai des cadrele didactice își aleg elevi „favoriți” cărora le oferă anumite facilități

în raport cu alți elevi (posibilitatea de a copia la evaluări, pun note înalte deși aceștia nu le merită etc.).

Un elev participant a relatat următoarea situație cu referire la această problemă:

„Profesorii fac discriminare între elevi. Cei care sunt mai puțin deștepți îi pun în ultima banca și nu le acorda atenție. Chiar astăzi am avut examen la matematica și profesoara care a asista i-a dat sa copie elevilor care ea crede ca sunt capabili sa învețe.

În momentul acela m-am simțit foarte prost, cineva trebuie sa muncească pentru o nota iar altcineva trebuie sa copie. Am așteptat tot anul acest examen și am crezut ca o sa fie cinstit, însă m-am înșelat. Toți profesorii fac discriminare”.

La întrebarea dacă au fost sfătuiți la școală de către profesori să evite prietenia cu elevi din alte culturi, copiii într-un procentaj de 95,2% au declarat că nu au primit astfel de sugestii din partea profesorilor. Totuși 4,8% din cei care au participat în cadrul studiului au declarat că li s-au sugerat astfel de idei, de obicei fiind vizați copiii cu deficiențe mintale, de etnie romă sau cei care sunt de altă religie. Mai mult de atât, respondenții au scris despre faptul că pentru a-i convinge pe elevi să evite comunicare cu astfel de copii și tineri, profesorii aduc drept argumente faptele pe care persoanele în cauză nu le-au săvârșit, dar pentru care sunt acuzate.

Printre întrebările care le-au fost oferite elevilor s-a enumerat și situația dacă elevii sunt sau nu hărțuiți la școală și dacă da, atunci de către cine și din ce motive. 81,4 % au ales „nu” ca răspuns, invocând că nu sunt discriminați la școală, chiar dacă au careva diferențe, însă 18,6% dintre copiii și tinerii participanți au declarat că sunt hărțuiți la școală, iar motivul principal ar fi limba pe care o vorbesc. Vorbitorii de limbă română s-au plâns că profesorii de limbă rusă se comportă urât dacă aceștia spun că nu înțeleg ceea ce se vorbește în cadrul orelor și nu li se explică atunci când au întrebări.

Pe de altă parte și elevii vorbitori de limbă rusă spun că sunt hărțuiți la școală mai ales după ce trec de la predarea în limba rusă la cea română. Aceștia mai declară că elevii i-au în răs accentul pe care îl au atunci când vorbesc sau chiar îi numesc cu vorbe jignitoare.

Dacă referitor la celelalte probleme discutate mai sus numărul elevilor care au reacționat pozitiv nu depășea bariera de 30%, în cazul manifestării comportamentului discriminatoriu prin agresiune situația este mai rea, numărul elevilor care spun că sunt agresați la școală fiind de 33,3%. Mulți din ei spun că sunt loviți la școală de către profesori, îmbrânciți sau batjocoriți pentru faptul că au viziuni diferite de cele ale profesorilor. Elevii au scris despre faptul că profesorii nu acceptă să fie corecți sau să li impună o altă părere chiar dacă a lor nu este corectă, iar pentru aceste lucruri reacționează agresiv pentru a intimidă copiii și a-i convinge să nu mai procedeze astfel.

„Profesorii își permiteau să mă lovească sau să îmi spună cuvinte murdare”, „A vorbit urât în adresa mea, ba mai mult, m-a împins și alungat din clasa fără motiv.” „Am fost discriminată verbal (cuvinte neplăcute, necenzurate ș.a)” „Am fost agresată verbal de către profesori din cauza că nu am înțeles unele exerciții sau nu le-am rezolvat corect”.

Acestea sunt doar unele cazuri pe care le-au expus elevii, însă în afară de acestea, în școli se petrec și lucruri mult mai grave chiar dacă nimeni nu vorbește despre ele. Un elev participant a scris că profesorii găsesc modalități prin care să facă în așa fel ca elevii să nu depună plângeri contra lor:

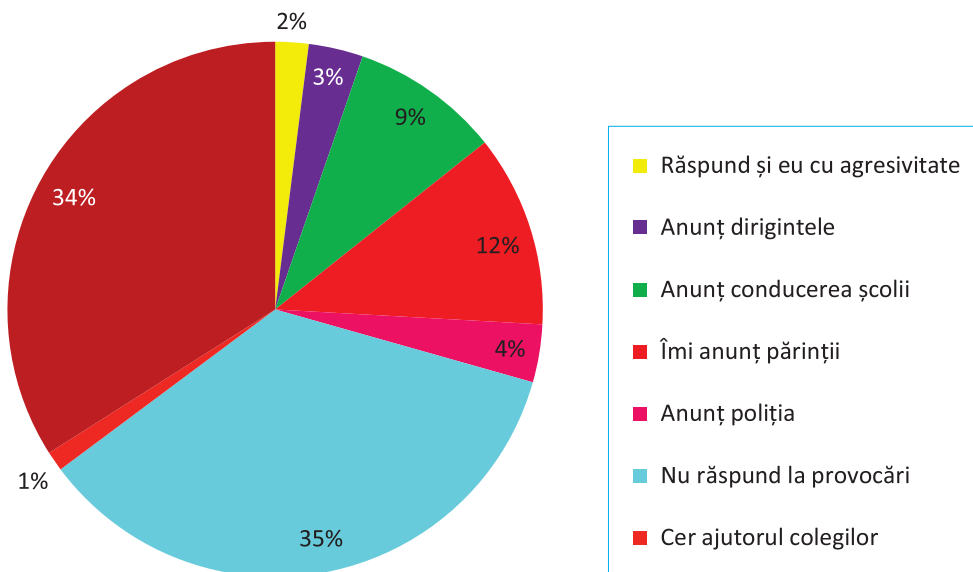
„În multe instituții din cauza metodei de educație cu strigățul, agresivitate, elevii sunt nevoiți să răspundă înapoi cu agresiune și din cauza diferențelor statutelor sociale, inefectivitatea absolută a careva instituții care, după idee trebuie să apere interesele copiilor, copilul iese vinovat din orice situație chiar și dacă a fost vinovat profesorul, dar dacă se mai adresează undeva după ajutor din cauza profesorului, lui poate într-un mod frumos și calm să-i explice că dacă o va continua, profesorii o să-i demonstreze că el nu știe nimic, fapt ce va duce la exmatricularea lui din instituție și o astfel de desfășurare a acțiunilor are loc în cel mai bun caz.”

La fel în cadrul studiului, elevilor li s-a oferit posibilitatea de a aprecia care sunt cele mai des întâlnite criterii pentru care profesorii își discriminează discipolii. Cele mai dese variante de răspuns ale elevilor s-au referit la situația financiară, nivelul de inteligență al fiecărui copil și, după caz, dizabilitățile pe care aceștia le pot avea. Mulți dintre ei s-au referit anume la elevii din familii sărace. Copiii au scris despre faptul că profesorii se poartă frumos și îi apreciază doar pe elevii care vin din familii înstărite și care aduc anumite daruri și remunerații necuvenite pentru profesori. Cu toate acestea, *Codul etic al cadrului didactic prevede în articolul 6 alin. 7 următoarele prevederi legate de faptul cum ar trebui și care sunt regulile de atârnare a unui profesor față de discipolul său, și anume **interzicerea oricăror activități care generează corupție sau acte conexe corupției cum ar fi:***

- a) primirea sau solicitarea de la elevi, părinți, asociațiile părintești (sau orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite (sume de bani, cadouri sau servicii), indiferent de destinația declarată a acestora;
- b) inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la elevi, părinți sau asociații ale părinților (orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite;
- f) fraudarea evaluărilor de orice tip contra bani, alte foloase materiale sau avantaje necuvenite;
- g) traficul de influență și favoritismul în procesele de instruire și de evaluare.

Totodată, în studiu am încercăm să identificăm și faptul cum acționează copiii atunci când sunt victime ale discriminării sau ale hărțuirii, astfel mai jos avem și reacțiile acestora. E de menționat faptul că răspunsurile lor de altfel trezesc și îngrijorare din considerentul că marea majoritate a respondenților preferă să aplaneze individual problema iscată sau încearcă să nu răspundă la provocările la care sunt supuși. Aceste 2 categorii de respondenți constituie 69,4% (102 copii) din numărul total. Prin urmare acest procentaj ne zice că majoritatea elevilor totuși preferă să ascundă de terții problemele cu care se confruntă, ceea ce presupune că, chiar de au părinți, profesori care ar putea să îi ajute, ei totuși nu au încredere în aceștia și preferă retragerea și izolarea. Totodată un mic procent de respondenți au menționat că în cazurile în care le sunt încălcate drepturile în școală, aceștia se adresează la părinți, numărul cărora constituie 17 respondenți și procentual ar fi 11,6%. Cu părere de rău constatăm faptul că tinerii nu au încredere în cei care sunt mai aproape de ei în instituțiile de învățământ și ar trebui să le acorde suportul necesar lor și la elevii care se află în dificultate, adică profesorii și conducerea instituției de învățământ. Astfel în caz de dificultăți doar 12 respondenți (8,1%) au apelat la diriginții de clasă, și doar 6 de respondenți (4,1) au zis că s-au adresat la conducerea școlii. Și cea mai mică rată de încredere în rândurile copiilor victime a fenomenului de discriminare și bullying îl are poliția, la care din numărul de 147 de respondenți s-au adresat doar 2 respondenți.

Reacția elevilor și tinerilor atunci când ajung victima unui comportament discriminatoriu

ASPECTE COMPARATIVE PRIVIND COMBATEREA DISCRIMINAREA ÎN ȘCOLI ÎN REPUBLICA MOLDOVA VERSUS EXPERIENȚA UNOR STATE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

La fel ca în Republica Moldova, fenomenul discriminării este prezent și în instituțiile de învățământ din alte state, inclusiv cele din Uniunea Europeană. Pentru fiecare stat în parte probleme pot să difere în funcție de grad dar și modul de manifestare. Pentru a ne face o idee despre situațiile ce privesc fenomenul discriminării la nivel internațional, în continuare sunt prezentate cele mai des întâlnite forme de discriminare în unele state.

România

Cea mai răspândită formă de discriminare din România este cea rasială și se bazează pe tendința sporită de a segrega copiii de etnie romă de cei români. *„Situația copiilor romi din România este una critică, majoritatea făcând parte din familii social-vulnerabile. Mulți dintre ei abandonează școala datorit lipsurilor materiale, iar cei care continuă sunt deseori discriminați față de colegii lor: tratați cu indiferență, nu sunt implicați în activitățile școlare, sau mai rău, sunt agresați fizic și verbal de către ceilalți copii și profesori.”* - au declarat reprezentanții societății „Partida Romilor” din România.

Ca asemănare ce privește problema discriminării în România, dar și în Republica Moldova este accesul limitat în instituțiile de învățământ a persoanelor cu dizabilități. Însă, dacă la noi am stipulat că în situații dificile se află toate categoriile de persoane cu dizabilități locomotorii, în România situația este puțin mai bună decât la noi.

La fel ca și în Republica Moldova, România se confruntă cu problema dotării necorespunzătoare a școlilor cu echipamente pentru persoanele cu dizabilități locomotorii. În școlile din România foarte puțini elevi cu dizabilități pot fi văzuți pentru că majoritatea din ei nu au acces în instituțiile de învățământ. Totuși sunt și aspecte pozitive care la noi nu sunt implimentate. Guvernul României depune efort ca fiecare copil cu deficiențe de auz să aibă acces la aparat auditiv pentru a putea merge la școală împreună cu ceilalți copii. De asemenea pentru copiii orbi sunt prevăzute materiale didactice în alfabetul Braille care le oferă posibilitatea de a studia fără nici un impediment obiectele de la școală. Mai mulți ca atât, în România sunt organizate diferite concursuri la disciplinele școlare care le oferă copiilor orbi posibilitatea de a-și demonstra aptitudinile și de a ajunge la rezultate mai înalte decât ceilalți. Sunt și cazuri când elevi orbi au susținut examenul de Bacalaureat, format în limbajul Braille, obținând rezultate spectaculoase în cadrul acestora.

Anglia

Sistemul de învățământ din Anglia se lovește cu probleme de incluziunea a copiilor și studenților care sunt adepții religiei musulmane sau o promovează, problemă care pentru Republica Moldova este mult mai puțin întâlnită. Aparent, Anglia reprezintă o casă a păcii, o societate diversă și fără prejudecăți. Studiile însă arată că și aici sunt prezente forme de discriminare precum rasismul, homofobia și sexismul.

Contra discriminării minorităților etnice, demonstrații din Anglia au adoptat de mult timp tactica de a nu-i viza în mod explicit pe cei ce fac parte din minorități pe baza etniei lor. Majoritatea își exprimă public respingerea și critica lor față de Islam. În școlile din Anglia sunt foarte rar întâlniți copii de religie islamică care să nu fie batjocoriți de către ceilalți colegi, aceștia sunt practic excluși din orice activitate școlară și sunt limitați în drepturi față de ceilalți copii. Sunt școli în care copiii din familiile islamice nu sunt primiți din cauză că sunt considerați un pericol pentru societate.

Potrivit unui sondaj anual realizat de o organizație antimusulmană engleză, nivelul de extindere a urii contra musulmanilor și a incidentelor motivate rasial din Anglia în anul 2016 a raportat o creștere de 326 % , comparativ cu anul 2015.

De asemenea astăzi în Anglia mai sunt întâlnite probleme de discriminare cu tentă antisemită. Sigur nu se manifestă cu același impact negativ ca în secolul XX, însă și astăzi în școlile engleze copiii evrei sunt priviți cu scepticism, iar includerea lor în activitățile școlare la fel reprezintă o problemă ca și în cazul copiilor musulmani, aceștia fiind considerați în unele cazuri inferiori copiilor englezi. De asemenea pe pereții școlilor speciale pentru evrei se pot întâlni inscripții și desene cu mesaj violent adresat evreilor din Anglia.

Germania

Asemenea situației din Anglia, în Germania discriminarea se răsfrânge cel mai mult asupra copiilor din familiile musulmane. Jurnalistul german Georg Lorentz, într-un interviu de-al său, vorbește despre faptul că în Germania au evadat foarte mulți musulmani și că tot mai mulți părinți germani nu vor să-și lase copiii să învețe în școlile unde este întrunit un număr mari de copii musulmani pentru că îi consideră periculoși.

Din interviul său cu profesorii germani, Gerog Lrentz a cules următoarele date:

- 45% din profesorii germani consideră copiii musulmani mai agresiv decât restul copiilor;
- 39% îi consideră needucați;
- 16% îi consideră copii normali, care nu prezintă nici un pericol, și îi tratează exact ca pe toți ceilalți.

De aici rezultă că datorită originii etnice și a religiei lor, copiii musulmani sunt în primul rând desconsiderați de către profesorii lor, chiar dacă au bune abilități în ceea ce privește studiul, iar de la profesori această atitudine este preluată de către elevi, care îi tachinează sau chiar îi batjocoresc pe copiii musulmani din cauza religiei lor.

Austria

Pentru Austria este specifică discriminarea după criteriu de gen și religie. Fetele din familiile musulmane sunt ofensate și luate în derâdere la școală de către elevi pentru că poartă conform tradiției musulmane paranja pe față. Multe fete din familiile musulmane își fac studiile acasă pentru că nu sunt primite în școli pe motiv că posedă un nivel de cunoștințe mai scăzut decât cel al copiilor austrieci. De asemenea fetele sunt discriminate pentru că posedă limba germană la un nivel mult mai slab chiar și decât băieții care sunt de aceeași cultură și religie.

Analizând situațiile de mai sus putem face concluzia că după migrația în masă a musulmanilor în mai multe țări europene, cea mai răspândită formă a discriminării pe arena europeană la momentul de față este rasismul și discriminarea pe criteriul religiei. Din cauza unor manifestații violente ale extremiștilor musulmani mulți copii din familiile musulmane nu pot merge la școală liniștiți pentru că acolo se pot aștepta la violențe din partea celorlalți colegi, dar și cu o situație școlară defavorizată de către profesori care îi desconsideră, îi tratează cu scepticism și nu îi implică în activitățile organizate în cadrul școlii dar și în afara acesteia. Cu părere de bine Republica Moldova nu se confruntă cu această problemă, or dacă și există este la un nivel mult mai scăzut decât peste hotarele ei. În schimb la noi sunt prezente toate celelalte forme de discriminare, care se manifestă într-un mod mai accentuat decât în celelalte state. La noi copiii încă se tem să meargă la școală pentru că sunt din familii sărace și nu vor să fie batjocoriți, sau pur și simplu nu pot veni la școală pentru că se află într-un scaun cu rotile pentru care nu este prevăzut echipament special. În nici o țară europeană nu se întâlnește problema ca copiii să nu poată merge la școală pentru că nu au acces, la noi această problemă este una actuală și acută.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Urmărind toate cele relatate mai sus, putem spune cu certitudine că fenomenul de discriminare și bullying persistă în instituțiile de învățământ din Republica Moldova.

Totodată putem conchide că printre generatorii dar și promotorii acestui flagel se numără atât cadrele didactice cât și copiii care se consideră superiori față de ce care fac parte din categoria copiilor social vulnerabili. Printre cele mai răspândite motive ce stau la baza discriminării și hărțuirii în instituțiile de învățământ de la toate nivelele este neasigurarea condițiilor necesare pentru integrarea persanelor cu dizabilități în instituțiile de învățământ, starea financiară a copiilor (pretenții la vestimentație, statutul părinților în societate, etc.), persoanele din minorități etnice și religioase, etc. Ca motive de hărțuire și discriminare pot fi și acțiunile care de fapt nu pot fi imputate elevilor și apartenenței lor la anumite grupuri vulnerabile, dar aici avem situația în care copiii sunt supuși la tratamente nedorite din considerentul ca părinții lor refuză să se conformeze la anumite reguli nescrise a instituțiilor de învățământ, de gen plăți pentru fondul școlii, fondul clasei, plata unor contribuții pentru procurarea de cadouri pentru profesori sau instituție. Totodată am putea fi și în situația în care profesorii sub diferite pretexte micșorează notele elevilor, având ca scop final doar obținerea unor beneficii financiare în schimbul măririi notelor a acestor elevi și studenți.

Efectele discriminării și ale hărțuirii în ansamblu nu aduc niciodată nimănui vreun efect benefic. Mai mult de atât, discriminarea reprezintă o prerogativă importantă în promovarea și dezbinarea societății. Discriminarea cauzează adesea o reacție în lanț de dezavantaje pentru copil, școală și societatea în general, ducând la funcționalitatea redusă a sistemului de învățământ. Fiecare din noi își dorește să fie acceptat și apreciat de către cei care îl înconjoară. Toți vrem să ne afirmăm chiar dacă suntem, din anumite motive, limitați în acest lucru. Practica permanentă de discriminare îl face pe copil să caute metode alternative de exprimare emoțională: de la refugiu în fantezii, până la comportamentul antisocial, agresivitate orientată asupra sinelui sau a altor persoane. Psihologii spun că marea majoritate a copiilor sunt agresivi pentru că acesta este modul lor de a se apăra contra celor care vor să le facă rău datorită faptului că ei nu corespund anumitor criterii/standarde pe care societatea le impune. Mulți copii se refugiază în propria imaginație, blocând astfel interacțiunea cu cei din jur, cu cei care îl judecă pentru neajunsurile sale, își creează “o lume a lor” în care ei se simt bine, sunt fericiți. O altă consecință a discriminării este depresia a cărei efecte pot fi fatale. În dependență de gravitatea acesteia diferă și faptele pe care le întreprind oamenii drept consecință. Unii, atunci când sunt în depresie prezintă o

formă ușoară de retragere, își schimbă obiceiurile sau pur și simplu caută motivul pentru care ar putea ieși din această stare. Discriminarea în cadrul instituțiilor de învățământ care se manifestă asupra copiilor duce la pierderea talentelor acestora, la crearea unei imagini negative a școlii și scăderea interesului de a-și duce la bun sfârșit studiile. Mulți copii abandonează școala anume pentru faptul că nu se pot integra în cadrul colectivului și simțind că locul lor nu e printre ei, aleg alte căi de ași duce viața. Pentru că sunt puțini cei care se implică în soluționarea problemelor privind discriminarea, bullying-ul și instigarea la ură din cadrul școlilor, se menține atitudinea discriminatorie a profesorilor și a elevilor și stigmatizarea.

În scopul asigurării unui proces educațional incluziv și sigur pentru cei ce se află în cadrul acestuia, se impun de urgență implementarea mai multor acțiuni ce ar facilita procesul de incluziune a păturilor social vulnerabile, dintre care:

- 1.** În mod de urgență asigurarea incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități în cadrul instituțiilor de învățământ, vizând în primul rând următoarele aspecte:
 - a. Instalarea rampelor de acces pentru persoanele utilizatoare de fotolii rulante care să fie în strict conformitate cu normativele de stat în construcție. Instalarea și a altor utilități de accesibilitate pentru nevăzători, cum ar fi indicatoare de informare și direcționare în format Braille. Asigurarea accesibilități autobuzelor școlare.
 - b. Dotarea sălilor de clasă și a auditoriilor cu mobilier special adaptat la necesitatea copiilor ce au dizabilități locomotorii/acomodarea rezonabilă;
 - c. Instalarea dar și utilizarea activă a tablelor interactive care să permită adaptarea materialelor educaționale într-un format accesibil(mărirea informației) pentru elevii cu deficiențe de vedere(slab văzători);
 - d. Asigurarea copiilor cu dizabilități de vedere severe cu materiale educaționale în limbajul Braille, inclusiv includerea în Curricula pentru organizarea și desfășurarea examenelor a prevederilor care să asigure posibilitatea copiilor orbi de a susține examenele în varianta Braille la toate nivelurile de studiu;
 - e. Asigurarea elevilor cu dizabilități auditive cu serviciul de interpretare mimi-co-gestuală;
 - f. Sensibilizarea cadrelor didactice, a elevilor și a părinților lor privind drepturile și persoanelor cu dizabilități și consecințele nerespectării lor.
- 2.** Pregătirea și sensibilizarea cadrelor didactice, a elevilor și a părinților lor privind fenomenul de discriminare a copiilor cu cerințe speciale și consecințele lui asupra victimelor, precum și consecințele răspunderii pentru faptele discriminatorii și formele răspunderii.
- 3.** Asigurarea că în cadrul orelor de educație civică sau alte discipline similar să fie temele ce țin de discriminare și bullying să aibă un caracter obligatoriu de implementat pentru profesori.

4. Dezvoltarea unei aplicații mobile cu ajutorul căreia elevii și studenții ar putea primi răspunsuri cu privire la fenomenul discriminării și bullying, metodele de combatere a acestor acțiuni, totodată cu posibilitatea de a sesiza un fapt discriminatoriu în fața autorităților competente.
5. Fortificarea mecanismelor naționale cu competențe în protecția dreptului copilului și asigurarea aplicării de către acestea a acțiunilor privind prevenirea și combaterea fenomenului discriminării în instituțiile de învățământ, cum ar fi poliția, linia fierbinte pentru protecția copilului etc.
6. Monitorizarea fenomenului de discriminare în instituțiile de învățământ, și aplicarea pedepselor în conformitate cu legislația Republicii Moldova pentru cei care au comis o faptă de discriminare, hărțuire sau bullying sau au instigat la aceste fapte.